

קובץ  
הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות



בשלה — י' שבט  
גליון יט (ריח)

יוצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראַי עוועניו • ברוקלין, ניו יאָרק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים וארבע לבריאה

מ פ ת ח ה ע נ י נ י ם

ד	שאלת כ"ק אדמו"ר שליט"א בענין "לא יחרץ כלב לשונו" ..
ה	מענה בענין הנ"ל .....
ח	בענין הנ"ל .....
ט	בענין הנ"ל .....
י	בענין הנ"ל .....
יא	בענין הנ"ל .....
יג	בענין הנ"ל .....
טו	בענין הנ"ל .....
יז	בענין הנ"ל .....
יח	בענין הנ"ל .....
יט	בענין הנ"ל .....
כ	בענין הנ"ל .....
כא	בענין הנ"ל .....
כא	בענין הנ"ל .....
כב	בענין הנ"ל .....
כג	בענין הנ"ל .....
כה	בענין הנ"ל .....
כו	בענין הנ"ל .....
כז	בענין הנ"ל .....
כח	בענין הנ"ל .....

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

ל	קידוש החודש ועיבור שנים בבי"ד הגדול וכל ישראל .....
לב	עיבור שנים נכללת במצות קידוש החודש .....
לג	מצות קידוש החודש היא מצוה ראשונה .....
לד	ידיעה ואמונה הם ב' ענינים נפרדים .....
לד	חישוב תקופות ומזלות הוא חיוב לכאו"א .....
לה	זמן שיין רק בדבר גשמי ובא לפני מקום .....
לו	שמירת הקב"ה ליעקב ב"דרך" (גליון) .....
לז	הדלקת נש"ק ככנות ישראל (גליון) .....

נ ג ל י ה

לז	כיסוי הראש בטלית בלחור היורד לפני התיבה .....
לח	ברש"י פ' בא בנידון כל בכור בהמה (גליון) .....
לח	מנין ה"ל מקנה למצרים כמכת ברד .....

ח ס י ד ו ת

שיא החושך הוא בחצות הלילה או לפני עלות השחר .....לט  
קושיית אדה"ז דאיך טעה רבה במחצית עונות .....לט  
הדיוק בכעשר תעניות באגה"ת (גליון) מ .....

ש ל ח ו ת

דבשבת מתברך גם השבת שלאחרי זה .....מ  
דלשון צפרדע הוא ע"ש המין .....מא  
בענין רק ביאור תשארנה .....מא

ש ו נ ו ת

גהות בתניא מאדהצ"צ .....מג  
הערות ללקולו" על אגרות .....מה

ה י ו ם י ו ם

הערות ללוח היום יום .....מו

בהתוועדות דש"פ בא, שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א בפירש"י שלא תירץ שאלה המתעוררת בפשוטו של מקרא (כדלקמן), זכינו שכ"ק אדמו"ר שליט"א הגיה זה ע"מ לפרסמה בהגליון, (והננו מדפיסים השאלה להמרו).

נוסף להמענות הנאות לקמן, הגיע אלינו עוד יותר מכ"ה מענות לכה"פ, אבל מפני סיבות טכניות וקוצר הזמן, לא הי' באפשריות להדפיסן, ולתועלת הדבר בקשתינו על להבא לכל הכותכים שיחיו, שלא לחכות עם הערותיהם וכו' עד יום החמישי, אלא למסרם לנו בהקדם הכי אפשרי, וגם לכתוב בכתבה ברורה וצחה, באופן שיהי' הקריאה בנקל.

### המערכת

בהמשך צו מכת בכורות וואס רעדט זיך אין פרשתנו שטייט (יא, ז) "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל".

איז אויף דעם דא א "קלאץ קשיא" (אויף וועלכע מ'איז ניט משים לב):

(א) דא רעדט זיך וועגן מכת בכורות - כלבים מאן דכר שמי'?! [אולי פאסט עס בא מכת ערוב, משא"כ מכת בכורות]. בסגנון אחר: וואס איז דער קס"ד זאגן אז (לולא נס זה וואלט מען געזאגט) וויבאלד אין מצרים קומט פאר מכת בכורות - וועלן די הינט בילן אויף אידן, וועט זיין א נס אז "וכל בני" לא יחרץ כלב לשונו?!

[אין דעת זקנים מבעה"ת שטייט, אז דער נס פון "ולכל בני" לא יחרץ כלב" באשטייט אין דעם, "דאע"ג דאמרינן כלבים צועקים מלאך המות בא לעיר, וא"כ דין הי' לצעק בשעת מכת בכורות, אפילו הכי ולכל בני" לא יחרץ כלב לשונו". אבער רש"י איז אפילו ניט מרמז ע"ז].

(ב) נאכמער: אפילו מ'זאל מבאר זיין דעם נס פון "לכל בני" לא יחרץ כלב לשונו" (ע"ד הפשט) בלייבט די שאלה: מיט וואס ווערט דורך דעם מער אין "למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל" ווי דורך עצם מכת בכורות (וואס שטייט לפנ"ז), אז "מת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה גו' (משא"כ בכורי ישראל) והיתה צעקה גדולה בכל ארמ"צ אשר כמותו לא היתה וכמותו לא תוסיף"?!]

אויך דארף מען פארשטיין:

(א) דינר לשון הרגיל אויף בילן פון א הונט איז - "נביחה" ווי ינס שטייט אין ישע"י (נו, י) "כלבים אלמים לא יוכלו לנבוח". וראה ת"א כאן. האט אויך דא אין פסוק געדארפט שטייך דעם לשון "לא נבח כלב" (אנשטאט א לשון בלתי רגיל

- "ולא יחרץ כלב"?)

רש"י איז טאקע מבאר דעם פירוש אין "יחרץ" אז עס איז ניט נביחה סתם, נאר "אומר אני שהוא לשון שינון כו" (און ברענגט דערויף כמה פסוקים), אבער ער איז ניט מבאר (לכאורה) עצם הענין פארוואס דא איז ניט נביחה רגילה, נאר יחרץ?

בסגנון אחר: לויט די פסוקים וועלכע רש"י ברענגט (מחשבות חרוץ, אדם חריף ושנון" (משלי כא, ה) וכו' איז חריצת כלבים שטארקער און שארפער ווי נביחה (סתם) - ווערט לפי"ד נאך שטארקער די שאלה הנ"ל: וואס איז דער קס"ד אז בשעת מכת בכורות במצרים זאלן די כלבים ניט נאר בילן סתם (נמיחה) אויף די אידן, נאר בילן מיט א חריפות - "יחרץ". און וואס האט אזא שארפע בילעריי פאר א שייכות מיט (תדעון פון) מכת בכורות?

אין פרש"י גופא דארף מען פארשטיין:

(ב) פארוואס איז רש"י מעתיק פון פסוק די אלע ווערטער "לא יחרץ כלב לשונו" - ווען ער איז נאר מפרש דעם ווארט "יחרץ"?

מ'וואלט אפשר געקענט זאגן אז רש"י איז מעתיק די ווערטער בהתאם מיט דעם ערשטען פסוק וואס ער ברענגט (בפירושו) "לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו" (יהושע י, כא), וואס אויך דא שטייט "לא חרץ גו' לשונו" - אבער לפי"ד ווערט די קשיא נאך שטארקער:

פון לשון רש"י "אומר אני שהוא לשון שינון כו' וכו' לא חרץ כו' אז תחרץ וכו'" איז מוכן, אז ניט ער ברענגט פון די פסוקים א ראי' אהער, נאר ער איז מפרש די אלע פסוקים ע"פ הפירוש וואס ער זאגט דא מדעת עצמו "אומר אני". איז ניט מוכן: ס'איז דאך מוכן אז רש"י וכל מפרש (הן בחומש, משנה וכו') וועט ניט מפרש זיין אראפבריינגענדיק זיין (אלע) ערטער לאחר זה וואו דער לשון געפינט זיך - (מען איז מפרש א פסוק ווען מ'לערנט אים). ובפרט נאך - מוסיף זיין (בד"ה) דא - צוליב'ן פסוק אין יהושע! מיט נאך כמה דיוקים בפרש"י זה.

- א -

ל"ל - מנהג הכלבים לנבוח א) כששומעים צעקות וכיו"ב, ב) כששומעים שכלבים אחרים נובחים, ג) כפרט כשנמצאים ליד אדם מת (ומריחים).

וכמה אופנים כנביחה (בכללות) (א) נביחה סתם, דהיינו מה שהכלבים נובחים מזמן לזמן בלי כל קשר למקום בו נמצאים (ע"ד מ"ש החזקוני - הועתק לקמן אות ח'), (ב) שנובח מצד סיבה, שנובעת מסביבתם בה נמצאים, (ובזה גופא ג) חריצת הכלבים, היינו לא רק שהוא נובח, אלא שהוא רץ וקופץ (וכיו"ב) בשעת נביחתו.

עפ"ז יתורצו כל השאלות:

(א) שייכות כלבים למכת בכורות - הרי כאן יהי' ומת כל בכור וגו' והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמוהו לא נהיתה וכמוהו לא תוסיף, ולכן כשהכלבים ישמעו את צעקת מצרים ובפרט כשנמצאו ליד ה"מת כל בכור" יתחילו לנבוח, ואז גם "לכל בני ישראל" ינבחו, וזה הי' הנס דלכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו.

(ב) וזהו ההוספה בה"למען תדעוון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל" בזה שלא יחרץ - מכיון שהכלבים שליד בני"י הנה בפשטות (כנ"ל - א) יתחילו לנבוח אעפ"כ הנה לא רק ש"יפלה ה'" בזה שלא ימותו בכורי בני"י, אלא אפילו הכלבים "לא יחרץ".

(ג) לולי פירוש רש"י, היינו מפרשים "לא יחרץ" כפשוטו, פירוש: החילוק בין נביחה לחריצה הוא - נביחה רגילה היינו שהכלב עומד (פחות או יותר) במקום אחד ונובח. משא"כ חריצת הכלבים הוא שהכלב משתולל בעת נביחתו, וקופץ ורץ ממקום למקום וכיו"ב, ומצד שכאן הרי נמצאים במצב של צעקות המצריים, ובפרט שהכלבים נמצאים ליד אנשים מתים, הנה אז הכלב אינו רק נובח אלא ישנו "חריצת הכלבים".

ולפי"ז מתעוררת קושי' לכן חמש למקרא בפשט"מ, מה ענין "לשונו" ל"לא יחרץ", דהרי "לשונו" מתאים יותר לנביחה רגילה מכמו לחריצה.

לכן מעתיק רש"י תיבות "לא יחרץ כלב לשונו" - (א) שבתיבות אלו ישנו קושי, (ב) זה גופא היא ההוכחה לפירוש, (- כללי רש"י פרק ו' סעיפים 1-3). ומפרש, דכאן היחרץ לא מוסב על הכלב (דזהו הפי' ביחרץ כפשוטו בכ"מ) אלא זה מוסב על "לשונו" - "אומר אני שהוא לשון שינון", דחריצה כאן פירושו (נביחה אבל באופן של) שינון, דהיינו דהפסוק בא לומר שהיחרץ כאן היא נביחה, אבל לא נביחה רגילה, (היינו הנביחה שמזמן לזמן שנובחים ומפסיקים וכו'), אלא נביחה באופן של חריצות, שינון - תמיד. (נובחים ונובחים בלי שום הפסק).

ועפ"ז מפרש רש"י את הפסוק "לא יחרץ כלב לשונו", דמ"ש

יחרץ פירושו נביחה שקשורה עם הלשון אבל כאופן של שינון - חריצות, ולכן כתוב בפסוק הלשון "יחרץ".

(ד) וע"פ משנת"ל יובן גם מדוע אין הפסוק אומר "ולכל בני ישראל לא ינבח כלב לשונו", כי ע"פ פשוטו של מקרא אין מקום לומר דסתם נביחה לא ה"י, דהרי זה (נביחה רגילה) שהכלב נובח מזמן לזמן, הוא בלי כל קשר לצעקת מצרים וכו', א"כ למה שלא ינבחו נביחה כזו. ולכן אין הפסוק יכול לומר "לא ינבח".

(ה) ועפ"ז הנה ה"אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל" הוא לא רק בזה שלא יחרץ - כמו שמפרשים יחרץ בכל מקום, אלא יתירה מזו אפ"י חריצה שקשורה רק עם הלשון - לא יחרץ.

(ו) וע"פ משנת"ל יובן ביותר שייכות הכלבים למכת בכורות, דהנה נתבאר בהתוועדות דש"פ בא בארוכה דזה שהצפרדעים נשארן ביאור הוא כדי שיהי' אצלם לזכרון תמיד ה"ליראה" - הידיעה ש"אין כה' אלקינו", הנה עי"ז שהכלבים ינבחו באופן דשינון (ע"ד הענין שהצפרדעים מקרקרים ואצל כנ"י לא ינבחו), ידעו אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל.

(ז) וראה בתרגום אונקלוס כאן וז"ל: ולכל בני ישראל לא ינזק כלבא בלישנ' למנבח, דע"פ הנ"ל י"ל שהוקשה לו ג"כ קושיית הכן חמש למקרא (שייכות יחרץ ללשונו) שלכן פירש שהוא ב' ענינים (א) ינזק ב' למנבח. אבל כפשש"מ לא מסתבר לפרש כן, לכן פירש רש"י כנ"ל.

(ח) ע"פ הנ"ל מוכן ג"כ דאי אפשר לפרש כפי החזקוני (כאן): "מנהג הכלבים לנבוח אחר חצות לפי שהוא משמרתן", ומפרש דבזה ה"י "אשר יפלה ה'", כי כנ"ל דנביחה זו היא נביחה רגילה שלא בזה מדובר כאן בפסוק, דהרי כתי' לא יחרץ כלב לשונו.

(ט) וע"פ הנ"ל י"ל ג"כ מה שרש"י מפרש כאן כמה פסוקים מנ"ך, דהרי נתבאר הדוכת רש"י לפירושו הוא מהמשך הפסוק "לא יחרץ כלב לשונו". אבל אעפ"כ אם ה"י לרש"י רק מקום זה לפרש יחרץ שלא כפשוטו בכ"מ (דהיינו פירוש התיבה כשלעצמה), ה"י זה דוחק, ולכן אומר רש"י דכן הוא מפרש בעוד כמה מקומות (ע"ד הענין ד"לא מצאתי לו חבר" שהוא מצד שלולי ה"חבר" קשה לפרש כן, אבל אעפ"כ מפרש רש"י התיבה (אף שאין לו חבר) מצד הכרח הפסוקים (ראה כללי רש"י פרק ט' סעי' 14)).

(י) ועפ"י משנת"ל יובן ג"כ מה שרש"י מביא קודם את הפסוק "לא יחרץ גו' לשונו". כי גם שם מוכרחים לפרש כן מצד

הכרח הענין, מצד אותו הקושי שבפרשתנו, (ראה בכללי רש"י פרק ט' סעי' 6 וסעי' 11, שכשרש"י מביא כו"כ פסוקים, אינו מביאם ע"פ סדרם בתנ"ך, אלא כל שיותר קרוב למה שפירש כאן).

משה מנחם מענדל איידעלמאן

- תות"ל 770 -

- ב -

בנוגע למה שהקשה כ"ק אדמו"ר שליט"א בענין מכת בכורות שלכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו",

אולי יש לבאר: הנה תכלית של כל המכות הוא להיות הענין דלמען תדע כי אני ה' וזה נעשה ע"י הענין דוהפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, והיינו כשראו שאצל מצרים היתה המכה אבל אצל ישראל לא ה' המכה, כמ"ש אצל מכת ערב (ח, יח) "והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עומד עלי' לבלתי היות שם ערוב למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" ואצל מכת דבר (ל, ד) והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר" וכו'. (אצל מכת ברד וחשך) וכל זה להורות שישראל לא נלקו משא"כ מצרים. אמנם בנוגע למכת בכורות איך ידעו שאצל ישראל לא מתו הבכורות כיון שהי' באמצע הלילה וכו', (ועיין בפרש"י (י, כב) על "ויהי חשך אפילה" שכתב שם שהטעם של חשך ה' כדי שלא יראו מצרים במפלתם של ישראל (הרשעים) ועיין ג"כ בשפתי חכמים שכתב שם שהי' די בחושך כל דהו ולא הי' צריך להיות חשך אפילה בשביל זה) וא"כ היכן ידעו שאצל ישראל לא מתו?

ובפסטי דהקב"ה ציוה לישראל (בנוגע למכת בכורות) "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר".

ולכן אומר הכתוב דאין יכולים לידע אם מתו הבכורות של ישראל רק אם שומעים צעקות, (מישראל) וכיון דלא שמעו ושם הי' שקט, לכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" דהנה כל אדם אפי' בן חמש למקרא יודע שטבע הכלב לנבוח או לצעוק כשיש איזה "טומעל" וגם שדרך הכלבים להיות עזי נפש על נבלות, ואולי י"ל דלכן נאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ, דאם יחול המכה גם על בני ישראל היו צריכים הכלבים לחרוץ באופן של חריפות, ולא רק נכיחה סתם כיון דיהי' צעקה גדולה וכו' ותפול פחד על כולם. עי"ז היו יודעים שלא הי' המכה אצל ישראל, ואם תקשה למה צריך לכלבים בכלל, הא יכולים לידע מזה שלא היו שומעים צעקות? י"ל שזה בלבד (שלא היו צעקות) אינו מספיק דאולי חשבו שמה שישראל אינם צועקים (כיון) דאינם רוצים שידעו מצרים שהמכה הי' בהם ג"כ, אבל כאשר רואים

שלא חרצו הכלבים, מזה ראי' שלא הי' המכה בישראל. וזהו מ"ש "למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל.

ויש עוד לתרץ באופן אחר ע"פ מ"ש בספר אור החמה עה"ת, ומתאים לפשוטו של מקרא וז"ל: "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, ומשמע דגם זה חלק מהמכה וכדמסיים בקרא דסמוך למען תדעון אשר יפלה, ואולי הענין הוא דאף דמתו כל הבכורים מ"מ לא הוי מכה על כל ארץ מצרים ולכך אמר שתהא צעקה בכל מצרים והיינו דכולם ירגישו במכה והיינו שתפול פחד המות על כולם עד שלא ישר מצב של שמחה קצת (כדרך שנשאר בכל מצב של מיתת האחד ששייך לברך הטוב והמטיב על הירושה וגם כאן שמתו הבכורים וישמחו הפשוטים שישאר להם חלקם בירושה אבל הפחד יפיג את השמחה) ולהיפך בבני ישראל לא יחא שום מצב של פחד עד שגם הכלב לא יחרץ והיינו שלא יבא אפילו לידי מצב של חריצה דהיינו הזמנה לנביחה וכמו שמפרש"י דהכוונה שנון והיינו כדרך שמשננים את הסכין דהיינו מכינים ובזה יחא הפלאה בין מצרים לבין ישראל ולא רק הפלאה בין ככורות מצרים לככורות ישראל". עכ"ל.

ויש להוסיף בזה: אע"ג דאצל ישראל לא ימותו הבכורים מ"מ הי' צריך להיות (להם) פחד (מרוכ חריצות) מהכלבים שחרצו (מחמת קול מתו הבכורות ומרוב הצעקות וגם דרך הכלבים להיות עזי נפש על נבלות) וא"כ יהי' (קצת) מכה לישראל (וכמו שנז"ל שהצעקה והפחד היתה חלק מהמכה) וזהו שאמר הכתוב (ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" שהכלבים לא ירעדו ויפחידו את ישראל ובזה ידעו אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל שאפי' חלק מהמכה לא הי' אצל ישראל.

חיים צבי הירש קאניקאוו

עד"ז תירץ הכותב דלהלן והוסיף כמה נקודות בזה: אולי יש לתרץ שבכל שאר המכות הי' ברור להמצריים שהמכות הכו אותם דוקא ולא את הישראלים, אבל במכת בכורות איך ידעו המצריים שלא מתו בכורות מישראל? אולי מתו מהם ג"כ, והא דלא צעקו הי' כרי שלא ידעו פרעה, ולכן הי' צריך להיות היכר למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, ומהו ההיכר? ובהקדם:

כשהולך הכן חמש לחדר ללמוד, לפעמים פוגע בכלב והוא יודע שכשירגיש הכלב שהילד ירא ממנו (והכלב יש לו חוש לידע אם הוא ירא ממנו אם לאו) הוא נובח כנגדו כרוגז, אבל כשהילד מראה שאינו ירא מהכלב, אז הכלב אינו נובח כנגדו.

ועתה מובן איך ידעו המצריים שלא מתו מהישראלים

במכת בכורות, שאם אמת ה' שמתו מהישראלים אז הנשארים ה' להם לירא שמא ימותו ג"כ (כשם שהנשארים מהמצריים יראו כמ"ש יב, לג: "כולנו מתים"). ואם ה' בהם יראה כזאת, היו הכלבים מרגישים בזה ונובחים ברוגז, וזהו מה שהכתוב אומר "לא יחרץ כלב לשונו" שזה ה' הוכחה שהישראלים לא היו יראים שמא ימותו ובדרך ממילא זה ה' הוכחה שלא מת אחד מהם במכת בכורות.

וזהו מה שפירש רש"י שזהו לשון שנון היינו נביחה של חריפות, (אבל נביחה סתם אינו מוכיח כלום כי דרך הכלבים לנבוח לכמה סיבות ויש נביחות של שמחה ג"כ).

אמנם לפי זה עדיין אינו מובן אמאי העתיק רש"י בד"ה שלו כל התיבות "לא יחרץ כלב לשונו" וגם אמאי הביא מיהושע וכו'.

הרב יוסף כ"ץ  
- ברוקלין נ.י. -

עד"ז תירצו הכותבים דלהלן והוסיפו כמה נקודות בזה:

אפשר לתרץ שמה רבינו מודיע לפרעה שכל בכורי מצרים יומתו מבכור פרעה היושב על כסאו... עד כל בכור בהמה".

ולישראל לא יומת למאיש ועד בהמה, אבל איך יווכח בזה פרעה, ובאופן כזה שיצווה לשלח את בני מצרים עוד באותו הלילה.

הרי בני נצטוו פרק יב, כב, "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו

עד בוקר", ואיך ידע פרעה שלא הוכר גם בכורי ישראל המסוגרים

בביתם. ע"ז אמר משה רבינו "ולכל בני לא יחרץ כלב לשונו

למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין

ישראל". הבן חמש למקרא רואה בחיי היום יום שמאכל כלבים

הוא נבילה וטריפה, וטבעם הוא כשמריחים (אפילו מרחוק) פגר

ונבילה מתאספים לאכלה. ובמילא הכלבים נתאספו סביב בתי

מצריים ורצו לאכול הנבילות דשם, ומסביב לבתי ישראל לא

נתאספו וזו ההוכחה שלא ה' שם מת. (אבל לפי"ז למה מגיע

להם שכר כמ"ש ברש"י משפטים כב, ל.) והכלבים אז לא נובחים,

אלא חורצים לשונם דהיינו, מוציאים הלשון וחורקים בשיניהם

מתוך רעבונם לאכול. ובפרט כשמריחים ואין נותנים להם

להתקרב להם לכן רש"י מעתיק "לא יחרץ כלב לשונו" שמ"לשונו"

מוכיח רש"י שאין מדובר כאן על נביחה, כי הרי אינה בלשון,

אלא הפשט ב"יחרץ" הוא פעולה בלשון ובשיניים, ומכאן מוכיח

ומלמד פשט לשאר הפס', ולכן אינו מביא שאר הפסוקים בתור

הוכחה ורא'י, אלא כותב ואומר אני - שמכאן יש להוכיח פשט

שמוכרח כאן ויתאים בכל הפסוקים ההם.

ובזה מובן ההמשך בפסוקים שע"ז יהי' "למען תדעון

אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל".

אחדים מחברי הכולל  
- ברוקלין נ.י. -

עד"ז תירץ הרב אברהם אלתר הבר - נחה"ח אה"ק. חיים שאלט  
דוד שרגא פאלטר.

- ג -

בכדי לתרץ קושיות הנ"ל, יש להקדים לפני זה, תיאור מעמד ומצב שהי' אז בעת מכת בכורות ע"פ הכתובים ופרש"י, (בפיל"ב, כט) כתוב "ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מככור פרעה... עד בכור השביל... וכל בכור בהמה", והרי בשעת אסון טבע או מגפה, בעלי חיים ובמיוחד הכלבים הם הראשונים שחשים בהתרגשותו של האסון והם פותחים ביללת אימים (ראש ס' קול אומר קרא), וראה גם בטור (הארוך) שפי' ש"דרך הכלבים לנכח על הנבלות", וכש"כ כאן שמתו גם בכורי הבהמות.

[וזה שתכונות אלו מובא בספרים, אין הפיל' שאין זה ע"פ פש"מ, כי ספרים אלו רק אומרים לנו המציאות, שאפשר לדעת גם בלעדס, וזה ידו"י לכל (עכ"פ אלו שיש להם כלבים), וכפי שנת' בהתוועדות דש"פ וישב תשמ"א ולאח"ז, דהטעם מדוע רש"י מדמה אשת פוטיפר ל"דוב" (וישב לט, ו) משום שהי' לה תכונות של דוב, ע"פ מה שמובא כמס' קידושין ע"ב, שאין להם מנוחה וכו' עיי"ש], הרי חזינן דענין של מציאות, אפשר להסתמך ממש"כ בגמ', בנוגע לימוד פש"מ, משום דאפשר לברר את זה גם כלי הגמ'.

ובפרט ע"פ פרש"י בפסוק ל' בד"ה כי אין בית אשר אין שם מת - יש שם בכור מת, אין שם בכור גדול שבבית קרוי בכור... ד"א מצריות מזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקים פנויים והיו להם בכורות הרבה, פעמים הם חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאכיו"ו ובפ' ל"ג על דברי פרעה "כלנו מתים" מפרש"י - אמרו לא כגזרת משה הוא, שהרי אמר ומת כל בכור וכאן אף הפשוטים מתים ה' או י' בבית א' (ויש להעיר דמפרש"י כאן "או י" וכו' ל' כתב רק "חמשה", וראה המפרשים, ואכ"מ).

וכן (בפיל"א, ו) כתוב "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמוהו לא נהיתה וגו'", מובן מזה, דנוסף לזה שנבחו הכלבים משום מיתת הבכורות, ובפרט שהיו מתים ה' או י' בבית א', הרי ידוע דכשיש צעקה סתם של אדם - כלב נובח, א"כ כאן שהי' צעקה גדולה אשר כמוהו לא נהיתה וגו'', מובן שנבחו

הכלבים עוד יותר חזק.

וכן ידוע כשכלב א' נובח על יד עוד כלבים, שאר הכלבים ג"כ מתחילים לנבוח (ראה שמו"ר פל"א, ט) א"כ מובן דכל הכלבים שהיו אז במצרים נבחו.

ונוסף על הנ"ל (שנבחו הכלבים) הרי כל א' יודע ומרגיש, ובפרט בן חמש למקרא, דכאשר עובר ע"י כלב נובח, הרי זה פועל אצלו מידה מסוימת של פחד והבהלה, וכמובא בפ' רס"ג עה"ת "ולכל בני" בין לאנשים בין לבהמותיהם לא ינבח כלב בפיו להפחידם".

עפכ"ז, יש לבאר כמה דיוקים:

א - מובן מדוע נזכרים הכלבים בענין זה, כי בכל מצרים אז, שמעו נביחות כלבים (משום מיתת הבכורות), נוסף על הצעקות.

ב - מכיון שהי' "צעקה גדולה אשר כמוהו לא נהיתה וגו'", מובן מדוע כתוב לשון "יחרץ" שהוא "שטארקער און שארפער ווי נביחה (סתם)", כנז' לעיל, דכלב נובח אם אדם צועק. סתם, וכשיש צעקה גדולה מכמה וכמה אנשים הרי הוא נובח יותר חזק, לשון "יחרץ".

ג - ע"פ טבע הי' צריכים הכלבים ג"כ לנבוח לבנ"י (דנוסף על הנ"ל דכשכלב א' נובח שאר הכלבים ג"כ נובחים וכמפרש"י בפ' (יב, יג) בד"ה ופסחתי מבתי ישראל ובתי מצריים היו שוריים זה בתוך זה, מובן איך כל הכלבים נבחו, עוד י"ל) דכפ' (יב, יב) מפרש"י דאף בכורי מצרים שכמקומות אחרים מתו, ובפ' י"ג מפרש"י בד"ה לא - ... הרי שהי' מצרי כביתו של ישראל יכול ימלט ת"ל ולא יהי' ככם נגף, אבל הוזה במצרי שבבתיכם", הרי מובן דהיו בתי ישראל שגם שם מתו בכורות מצריים, א"כ מובן דהיו צריכים הכלבים לנבוח (וכן יש להעיר. דבנ"י שאלו ממצרים כלי כסף וכו' לאחר מכת בכורות, ז.א. היו צריכים כבקר ללכת לבתי המצריים).

ד - והי' נס, דלא רק שלא מת אף בכור מבנ"י אלא אף ענין הב' שמכת בכורות פעל בדרך ממילא, ענין של פחד והבהלה (ע"י עצם המכה ונביחת הכלבים), גם על זה הי' נס ש"ולכל בנ"י לא יחרץ כלב לשונו וגו'", דאף שגם מתו מצריים בבתי ישראל, וזה הי' פועל בדרך הטבע, שיתחילו הכלבים לנבוח, אף בבית ישראל, וזהו כנוסף להעיקר, דמשום שבתי ישראל ומצרים היו שרויים זה בתוך זה, וע"י כלב א' נובח, שאר הכלבים ג"כ מתחילים לנבוח, מ"מ מצד הנס ש"לא יחרץ כלב לשונו וגו'" לא הי' לבנ"י שום ענין של פחד והבהלה.

ה - וזהו מה שנתוסף ב"למען תדעון וגו'" דמשה אמר לפרעה, דלא רק בענין המכה יהי' הכדלה בין בני"י ומצרים, כמו שהי' שאר המכות, אלא החידוש הוא דגם "פחד והבהלה" שנגרם ע"י המכה (וכפי' שנת' בהתוועדות דש"פ בא ש.ז. שגם פחד והבהלה של המכה הוא חלק מהמכה), דהיינו, שע"פ טבע הכלבים היו צריכים לנבוח על בני"י ג"כ ויפעול פחד והבהלה עליהם, תראו שאף בענין זה (פחד והבהלה של המכה) "יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל" ולא ינבחו.

וע"פ הנ"ל י"ל, הטעם מדוע ד"ה של רש"י הוא "לא יחרץ כלב לשונו" (ולא רק תיבת "יחרץ"), דרש"י בא לתרץ את קושיא הנ"ל, (דמה מוסיף ענין של "לא יחרץ וגו'" ל"למען תדעון וגו'") נוסף לזה שבא לפרש תיבת "ויחרץ", ובאופן שקושיא א' מתורצת בחכרתה. דע"פ פרש"י והעתקת תיבות הנ"ל, שמפרש תיבת "יחרץ" שהוא לשון שנון דמוכן שכוונתו לפרש שלגבי כלב זהו ענין שפועל פחד והבהלה על אנשים, מובן המעלה שנתוסף ב"למען תדעון וגו'", שאף ענין של פחד והבהלה לא יהי' לבני"י (אף אם יהי' מצרי בכית ישראל).

ומביא לזה ראי', ש"יחרץ" מובנו של ענין "פחד והבהלה" מפסוק ביהושע ושמאל' ב' (וישעי') דשם הכוונה של "קול אנשים" שפועל פחד והבהלה, אבל אח"כ מוסיף דענין "החריפות" שמודגש בתיבת "חרוץ" לפעמים מובא לא רק לגבי דבור (לשון) אלא גם בענין המחשבה.

מיכאל לוזניק

- תות"ל 770 -

- ד -

ונראה לבאר (כל הקושיות מתורצות ע"י נקודה אחת וכדלהלן: מכת בכורות היתה בבתים (כי הרי זה הי' בחצות הלילה שכולם אז נמצאים בבתים ועכ"פ היהודים היו בבתים) וא"כ איך ידעו מצרים שה' מפלה בין ישראל למצרים? וע"ז התירוץ: דבכל בתי המצרים הי' צעקה (פס' ו), וכיון שהיתה צעקה, בדרך הטבע הוא שהכלב ששומע רעש בחצות הלילה ובפרט צעקות הרי הוא מתחיל לנבוח בקול רם, ולכן התחילו כל כלבי המצרים לנבוח, וכשהמצרים הסתכלו לחצרות היהודים (שבחצרות נמצאים הכלבים), וראו שכלבי היהודים שותקים, הם הבינו שאצל היהודים אין את המכה.

ולפי"ז יובן, דכל זה שהמצרים ידעו שה' מפלה בין היהודי למצרי (במכת בכורות) זה מצד זה שהכלבים של בני ישראל לא נבחו דזה גילה שאצל היהודי לא היתה המכה.

ולפי"ז פירוש הפסוק יהי' כך: "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב" (פי' כלבי בני ישראל) "לשונו, למאיש ועד בהמה" (פי': על סיבת איש או בהמה. פי' שע"י"ז שכלבי ישראל לא נבחו הכינו המצרים שאין שם מת, לא איש מת ולא בהמה מתה, שאם היו מתים אז גם שם הי' צעקה, ובמילא הכלבים היו נובחים, ומזה שלא נבחו זה הוכיח למצרים שאצל היהודים אין את המכה. להמתקת הלשון למאיש עד בהמה הנה בפסוק ה' כתוב: "ומת כל בכור מבכור פרעה - (דהיינו בכור חשוב דזהו ענין "איש", דזה מורה על חשיבות וכמ"ש בפסוק ג' והאיש משה) - עד בכור השפחה וכל בכור בהמה". וזהו כוונתו כאן כשאומר "למאיש ועד בהמה" - לא מת, דהיינו מכל האמורים לעיל (פסוק ה') לא מת).

וממשיך הפסוק: "למען תדעון אשר יפלה" דדוקא ע"י"ז, ידעון. וכנ"ל.

ועפ"י זה יתורצו שני השאלות הראשונות, דע"י שהכלב "לא יחרץ" ע"י"ז ידעו את היפלה וא"כ הכלב כאן הוא חלק מהמכה, שחלק מהמכה הוא הידיעה למען יפלה וזה יהי' דווקא ע"י הכלב וכנ"ל באריכות.

ולתתן קושיא שלישית בלשון "חרץ" שפירש"י לשון "שינון" ששינון זה לשון חריפות (רש"י), יש להקדים:

דלכאורה יקשה מאד על מה שכתבתי לעיל, דכפרשת משפטים (פכ"ג פסו' ל) כתוב: "ובשר כשדה טרפה... לכלב תשליכון אותו" ופירש"י: "לכלב תשליכון אותו ולמדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמר הקב"ה תנו לו שכרו" עכ"ל. ולכאורה לא יובן דלפי מה שהוסבר לעיל זה שהכלב לא נבח אין זה בגלל ש"התגבר" על עצמו אלא משום שלא הי' זקוק לנבוח, דהיינו שלא היתה לו סיבה לנבוח (כיון שבחתי הישראלים לא היתה צעקה ולכך לא נבחו וכמשנת"ל) וא"כ על מה מגיע לו שכר?

וע"ז התירוץ: דעם היות שהכלב לא הי' צריך לנבוח כי לא הי' צעקה, מ"מ הי' לו לנבוח מסיבה אחרת והיא: דכל הכלבים שגרים סביבו (כלבי מצרים) נבחו, ובטבע הכלב שאם חביריו נובחים הוא "עונה" להם (וכמדומה לי שראיתי כן), ואעפ"כ שתקו ולכן מגיע להם שכר.

ולפי זה יתורץ הלשון "יחרץ לשון שינון":

דכנביחות של כלבים, יש שני סיבות הגורמות לנביחתם, הא': כשכבית (שעליו הוא מופקד) צועקים, הוא מיד נובח. הכ': כשכלבים אחרים נובחים הוא "משיב". והנביחה הב' הוא

בניחה יותר "פיקחית" מנביחה הא'. שבנביחה הב' הוא משיב, ולנביחה כזו קוראין שינון.

וזהו הפירוש לא יחרץ. דזה שהכלב לא ינבח נביחה סתם (דהיינו לא נביחה "פיקחית") זה פשוט. משום שלא צריך לנבוח כי אין לו סיבה לנבוח דאין מה שמזקיפו וכנ"ל. אלא (אומר הפסוק:) דגם "לא יחרץ", דאע"פ שהי' לו להכלב לחרוץ דהיינו לשנון נביחה של שנינה, מ"מ לא חרץ, (לא שינון). בכדי שהי' "למען תדעון אשר יפלה" וכנ"ל.

וזה גם הדיוק "לא יחרץ" "למען תדעון אשר יפלה", דה"ל "לא יחרץ" יגרום ש"ידעון" שה' מפלה בין מצרים לישראל.

ישראל דוב זוהר

- אה"ק ת"ו -

- ה -

אולי י"ל הביאור בזה: מפורש בהכתוב לפני פסוק זה "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמוהו לא נהיתה וכמהו לא תסף" שמזה מובן, שכל אחד שצועק הוא מוסיף ע"י צעקתו שהי' באופן "שכמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף", ולפי"ז נביחת הכלבים שהוא ג"כ ענין של צעקה, הי' חלק והוספה בה"צעקה גדולה... אשר כמהו לא נהיתה" וגו'; והנה בפש"מ הצעקה שהיתה אצל המצריים (אין הכרח לומר שבנ"י לא שמעו אותה, אלא) גם בנ"י שמעו את קול הצעקה הגדולה אשר המצריים היו צועקים, ובכלל זה גם נביחת הכלבים.

ולפי"ז מובן דיוק לשון הכתוב שלאחרי' ולכל בני"י לא יחרץ כלב לשונו" (ולא נאמר לשון "נביחה") - שהכתוב רוצה לומר שהי' רק "לא יחרץ כלב לשונו", (אבל נביחת הכלבים של המצריים כן היתה בכדי להגדיל הצעקה של מצרים).

ועל זה מפרש רש"י שמהו הפי' "יחרץ כלב לשונו" "שהוא לשון שנון" (ומובן בפשטות שלמרות שהמדובר כאן הוא בנוגע לכלבים, שהפי' היותר מתאים הוא לכאורה נביחה" מפרש רש"י "שהוא לשון שנון" (ואולי זהו אחד הטעמים שרש"י מביא גם את התיבה "כלב" בהד"ה שלו) כי לפי פש"מ כן היתה נביחה בשביל הצעקה וכנ"ל), אמנם לפי"ז צריך ביאור: מהו כוונת הכתוב ב"לא יחרץ כלב לשונו" ובאיזה מאורע מדבר הכתוב? וע"ז ממשיך רש"י "וכן לא חרץ לבנ"י לאיש את לשונו" וכו', שכוונת רש"י בזה הוא, לפרש הכתוב כאן, היינו שמה שכתוב כאן "לא יחרץ" וגו', נתבאר ע"י הכתובים שהוא מביא כפירושו, וב' פרטים בזה,

(א) שכהלשון "יחרץ" שפירושו "שנון" אפשר להשתמש לא רק בנוגע לאיזה מציאות מסוימת, ולכן גם בהכתוב שלפנינו משתמשים בהלשון "לא יחרץ כלב לשונו"

(ב) ועיקר - מהו הפעולה של ה"יחרץ כלב לשונו" שע"ז אומר הכתוב לא יחרץ כלב לשונו - הנה ג' כתובים הראשונים שרש"י מביא בפירושו הם מדברים אודות חריצה של מלחמה וכיו"ב: הכתוב ביהושע מספר אודות חזרת אנשי המלחמה ליהושע בשלום, ושכמקום המלחמה לא חרץ לבנ"י לאיש את לשונו" שהפירוש בזה הוא, שלמרות שבמקומות אלו (האויבים) שהם צריכים לחרוץ את לשונם כשזרים באים עליהם לגרשם וכו' מספר הכתוב "שלא חרץ" וגו', וכן הכתוב בש"ב מספר אודות מלחמת דוד עם פלישתים שבאו אצל ירושלים שה' אמר לו (לדוד) ש"בשמעך את קול צעדה" וגו' "אז תחרץ", היינו שאז מתחיל את המלחמה עמם, וכן גם הכתוב שמביא מישעי' "אל תיראי תולעת יעקב" וגו' "אני עזרתך" וגו' וממשיך בהכתוב שלאח"ז "הנה שמתך למורג חרוץ" וגו' ועי"ז "תדוש הרים" וגו', שפירוש הכתובים אלו הוא שאופן של ה"עזרתך" של ה' - שמשו"ז צ"ל "אל תיראי" וגו' יהי' ע"י ש"שמתך למורג חרוץ, היינו, שנקודה המשותפת בכל הפסוקים - שחריצה הוא בכדי לגרש ולהכות את האויב, או לא חרץ וגו' (הפסוק שרש"י מביא מיהושע שיש לו דמיון הקרוב להפסוק שבפרשתינו); והנה בכל זה כוונת רש"י הוא לומר, שפירוש הכתוב שלפנינו הוא דומה לפירוש הכתובים שהוא מביא מנ"ך.

והביאור בזה: הבן חמש למקרא יודע שאחד מהפעולות (עיקריים) של הכלב הוא לגרש את מי שהוא נמצא ברשותו (היינו רשות הבעלים שלו) שלא ברצון הבעלים, וכן הוא בעניינינו, דהנה מסופר בהכתובים שלפנ"ז שמכת ככורות צריך לפעול ש"אחרי כן ישלח אתכם מזה" וגו' "גרש יגרש" וגו', ולמה יגרשם מסופר בהכתובים - שמכיון ש"ומת כל ככור בארץ מצרים" "ויהי' צעקה גדולה" וגו' לכן יגרשו המצריים את בנ"י מארצם (מרשותם), והיינו שאחרי הרגע של מכת ככורות שבאה ע"י ובשביל ישראל הנמצאים עדיין ברשותם של המצריים - יתחילו המצריים לגרש את בנ"י ממצרים, בכדי שלא תומשך המכה עוד עליהם ע"י המצאתם של בנ"י ברשותם, והנה הדרך לגרש את מי שהוא מרשותו (בפרט כשמזיק אותו) עי"ז והוא רוצה שיהי' בחפזון גדול) הוא ע"י שיחרוץ את לשון הכלבים עליו, וזה שאומר הכתוב ש"לא יחרץ כלב לשונו".

(ועפ"ז מובן גם המשך הכתוב שלאחרי פסוק זה "וירדו כל עבדיך" וגו' - שלמרות שצ"ל יגרשם מארצו, וא"כ לכאורה

אפשר לו (לפרעה) לגרש את ישראל באיזה אופן שירצה, על זה אומר שיהי' דוקא באופן כזה שוירדו וגו' "והשתחוּ לִי וגו'".

אמנם צריך ביאור עדיין: למה אינו מספיק מכת בכורות מצ"ע (שרק בכורי מצרים מתו ולא בכורי ישראל) לומר ע"ז "למען תדעוּן אשר יפלה ה' וגו'?"

ואולי אפשר לומר בזה: בהמשך הכתובים שכתוב איך שהי' מכת בכורות לפועל מסופר - שבכדי שיהי' "ופסחתי עליכם" וכפרש"י וחמלתי" צ"ל אות מיוחד - "וראיתל את הדם", היינו שצ"ל בזה פעולה מיוחדת ע"י בני"י עצמם, ולא כמו שהי' אצל מכת "ערוב" שבנ"י לא עשו כלום שיהי' עי"ז "והפלתי", וכן במכת "דבר" שנאמר "והפלה ה'" שהכל נעשה ע"י ה' שהרי צריך פעולת בני"י בזה; משא"כ זה ש"לא יחרץ כלב לשונו ה'" עי"ז ש"יפלה ה'".

שמר"ל חאריטאנאו

- תות"ל 770 -

- 1 -

אולי אפ"ל, דהנה אם הי' כתוב דלכל בני"י לא מת כו' הי' קשה דמאי קמ"ל כאן שהרי המכות שלפנ"ז כתוב בפירוש שהמכה הי' רק למצרים ולא הזיק כלל לבנ"י וכפרט בהמכות דערוב ודבר שכתוב בפירוש דוהפלה בין מצרים וישראל כמבואר ברמב"ן הטעם ע"ז), ואם כן מה החידוש כאן במכת בכורות דמבנ"י לא מת. הרי במכה זו הי' עוד פרט שהרי חוץ מזה שהבכורות מתו כתוב בפסוקים לפנ"ז (פסוק ו') דהיתה צעקה גדולה בארץ מצרים עד כדי כך שכמוהו לא הי' ולא תוסיף, ועפ"י פשוטו של מקרא אינו מובן היתכן שזה לא הפריע כלל לבנ"י? וע"ז מחדש הפסוק עוד יותר שלבנ"י "לא יחרץ כלב לשונו" דדוקא בזה יובן גודל החידוש כאן בהפלאה שבין מצרים וישראל ובהקדם: דהנה באבה"ע מפרש דהא דלא יחרץ כלב לשונו היינו להפחידם וזה מובן גם בפשוטו של מקרא כמו שרש"י מפרש שהוא לשון שנון כמו (כיהושע) דלא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו ששם גם כן הענין הוא להפחיד (וכמו שאומרים "שארפן דעם צונג") - היינו שהפסוק רוצה לומר שלבנ"י לא הי' ענין של הפחדה והבהלה כלל, ולכאורה צ"ב דמהו הדיוק "דלא יחרץ" והרי הי' אפ"ל זה באופן אחר גם כן שלא הי' ענין של פחד לבנ"י? אלא דעי"ז דוקא יובן ההפלאה וכמו שמבאר באוה"ח\* דלמצרי הי' הכלב חורץ לשונו,

-----  
 (\* אבל בפש"מ לא כתוב ענין זה? ואכתי קשה כלבים מאן דכר שמי'?)

משא"כ לישראל לא יחרוץ דבזה נראה באופן גלוי עוד יותר  
ה"למען תדעוון שיפלה ה"י שהרי הכלב נשאר כלב, ואם טבעו  
לחרוץ למה יבחין שלישראל לא יחרוץ אם לא שהשם יפלה בין  
מצרים כו'.

ועפ"יז אולי יובן הקושיא הב' שהקשה כ"ק אד"ש בהלשון  
ד"יחרץ" דלכאורה ה"י יותר מתאים לומר ונבחו, אלא דעפ"י  
פירש"י דענין "יחרץ" הוא שנון, שארפן כו' דבזה דוקא  
מודגש איך שלגבי ישראל נתבטל הכלב לגמרי דלא רק שלא צעק  
כדרך הכלבים דמאי קמ"ל אלא אפי' ענין של חריצה שארפן דעם  
צונג להפחיד (ח"ו, כנ"ל) לא ה"י שייך ווי נאר דער הינט  
האט דעזעהן א אידן איז ער נתבטל לגמרי עד כדי כך דאפי'  
לא יחרץ לשונו דבזה ראו באופן בולט עוד יותר אשר יפלה  
ה' בין מצרים וישראל.

ישראל יוסף רימלער

- תות"ל 770 -

הכותב דלהלן כתב ע"ד הנ"ל והוסיף כמה נקודות: אולי  
י"ל דחזק מתורצת בחכירתה, והיינו דרש"י מצטט כאן כל הענין  
ד"לא יחרץ כלב לשונו" דבא לחרץ אותו הקושיא דמה ענין  
כלבים לכאן, וע"ז מפרש דפי' דיחרץ הוא (לא נביחה סתם,  
אלא) נביחה בחריפות, באותיות אחרות צעקת כלבים לא ע"ד  
המיוצע אלא צעקה גדולה. וממילא מובנת השייכות לכאן  
דבקרא הקודם אומר דיהי' צעקה גדולה ככל ארמ"צ, ודרך  
הכלבים הוא דכשיש מהומה ובהלה סביבו הוא נובח על כל מי  
(כע"ח) וואס גייט פארבייא, וממילא כשיש צעקה גדולה הכלב  
ג"כ נובח בחריפות (וממילא מובנת דאין הפי' דרק חריצה לא  
היתה אבל נביחה כן היתה, אלא דנקט העיקר ובהבטלו בטל  
הטפל ג"כ).

וחידוש ה"יפלה" בהעדר חריצת הכלבים לגבי עצם המכה  
הוא בב' נקודות, הא' דגם (כע"ח) כלב שבמצרים הבדיל בין  
ישראל למצרי, לא רק שהמשחית הכדיל, (מה שלא נמצא כן בשאר  
המכות (והא דערוכ - היינו דהחיות שנשלחו בעד המכה הבדילו)).  
וההבדלה היתה לא רק בין ישראל למצרי אלא אפי' בין בהמת  
ישראל לבהמת מצרי (ובעומק יותר דמאחר דהיפלה בא ע"י בע"ח  
זאגט ער זיך ארויס ג"כ כבע"ח). הב' דגם בתוצאה מן המכה  
ניכר החילוק, כי הא זהווצרכו הכלבים לחרוץ לא ה"י חלק מן  
המכה אלא פועל יוצא הימנו, ואעפ"כ בכדי להגדיל היפלה לא  
חרצו (ואשר עפ"ז מובנת למה לא אמר הכתוב דבכלל יחרצו אלא  
שלכנ"י לא יחרצו, כי זה פועל יוצא מהמכה אבל לענין היפלה,  
הוא מגדילו).

אבל עכ"ז עדיין נשארו הדיוקים ברש"י עצמו בלתי מתורצים.

ויש להוסיף כו"כ דיוקים כשמשווים הרש"י כאן עם הרש"י בנ"ך על הכתובים שמצטט.

וגם די שבישעי' עצמו כתוב מוקדמת לזו שמביא (בישעי' י, כב), ושם אין רש"י מפרש כלום, ועפ"י התרגום שם משמע דמפרשו ג"כ מלשון חריפות.

גם בכללות יש להעיר שעפ"י פ"י כ"ק אד"ש ברש"י קשה תיבת לשוננו דמה פעולת הלשון בנביחה. וכשלמדתי בחדר למד אתי המלמד הפ"י עפ"י הא דרואים דהכלב קודם שמנבח הוא מוציא הלשון ועושה קולות של הכנה לנביחה. וזהו הפ"י כאן בהרש"י שגם לא שננו - אנגעשארפענט עם הלשון. (היינו דהפסוק מדגיש קצה ההפכי מבפ"י כ"ק אד"ש).

הרוצה בעילום שמו

- ברוקלין נ.י. -

עד"ז כתבו: א' מאנ"ש קאראקאס ווענעזועלא. הרב ברוך משה עפשטיין. לוי לאבקאווסקי - מתיכתא. הרב לייב איטקיין - ברוקלין נ.י. מנחם מ. גליצינשטיין - תות"ל 770. ברוך הערץ. הת"י.ש. וואגעל תות"ל 770. הרב צ.ה. שפאלטייר ברוקלין נ.י.

- ז -

ונראה לענ"ד שזה שאמר מרע"ה לפרעה ולכנ"י לא יחרץ כו' הוא בכדי שפרעה יאמין שיהי' מכת בכורות שלולי זאת אפשר שפרעה לא הי' מאמין שתבוא מכת בכורות. מאחר שכשנתנה רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע וח"ו יערעא ג"כ וכו' ומשה לא ירצה זה לכן לא תבוא מכה זו ובפרט כפי המבואר בכמה... מאמרים בענין ועבר ה' לנגוף שמכ"ב משונה מכל המכות שהי' נגוף ורפוא בבת אחת (שזה י"ל שהוא על דרך נמנע הנמנעות) ואפשר שפרעה לא הי' מאמין בנמנע הנמנעות לכן אמר לו ולכל בני"י לא יחרץ כלב לשוננו ורש"י פירש שזהו ענין שינון ולא סתם נביחה כי אם נביחה חריפה וחזקה, ולמה הי' צריך לשנון לשוננו מסתמא כשהוא כועס ביותר ע"ד אוחד באזני כלב (משלי כ"ו) הנה עפ"י דרך הטבע הי' צריך לנבוח בשינון ובחריפות ומ"מ לא יחרץ. וזה ג"כ ב' הפכים שהוא כעוס זקפ"י טבע צריך לשנון ומ"מ לא יחרץ זהו ג"כ מכת השי"ת נמנע הנמנעות ולכן זה יהי' לו לפרעה לאות שתבוא מכת בכורות ויהי' נגוף למצרים ורפוא לישראל וידע אשר יפלה ה' בין

מצרים ובין ישראל ג"כ במכ"ב נמצא שבזה מתורץ ג"כ מה שכאן צריך לומר דוקא לא יחרץ ולא אמר לא ינבח, שניבוח הוא כשאינו כעוס כ"כ ולכן כשאינו מנבח אין זה שינוי הטבע כ"כ ומרע"ה נתן לו אות משינוי הטבע כך. ומה שרש"י מעתיק כל התיבות לא יחרץ כלב לשונו, שבא לתרץ למה מאריך הכתוב ה' יכול לקצר ולכתוב לא ינבח כלב (ויהי' רק ג' תיבות) לא יחרץ כלב לשונו (ד' תיבות) ע"ז מפרש שפירוש יחרץ הוא שינון ולא סתם נביחה ופה נוגע דוקא שינון אך אפשר להקשות יכתוב רק לא יחרץ כלב ג' תיבות (ותיבת לשונו) לא יכתוב על זה מפרש שאין פירוש העצם של תיבת חירוף רק ענין של ניבוח חזק, שם חרוץ הוא שם כללי לכמה דברים שמביא מהפסוקים ולכן כשצריכין להשתמש בלשון חירוף לנביחה צריך להוסיף תיבת לשונו, ומאחר שפירוש זה חידש רש"י בעצמו שכתב ואני אומר. מסתייע מהפסוקים שמביא שאלת"ה שלא פירוש העצם של יחרץ הוא רק לניבוח הכלב א"כ לא יובנו הפסוקים שמביא אבל לאחר שחידש שהוא ל' שינון והוא שם כללי יובנו גם אלו הפסוקים. ממילא מאלו הפסוקים יוכרח הפירוש שחידש. ונמצא הוא בא ללמד ונמצא למד.

קשה ל' הפסוק מחשבות חרוץ הוא משלי כ"א, ופסוק יד חרוצים תעשיר הוא משלי יו"ד, ולמה הקדים רש"י המאוחר.

הרב אלי' חיים רויטבלאט

- משפיע בישיבה -

- ח -

אולי יש לומר הכן חמש למקרא יודע שטבע הכלב הוא שכשבעליו רץ ומבוהל נגד אדם מסויים וכו' הוא ג"כ רץ עמו ונובח וחרץ ובעזות כנמר וברציחה וכו' כנראה בעליל: ובפסוק שלפנ"ז כתוב 'והיתה צעקה גדולה... אשר כמוהו לא נהיתה וכמוהו לא תוסיף. שבשעת מכת בכורות, כשהיו היהודים כל הלילה בבתיהם, כמ"ש ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר, רץ הגוי בכלכול ובכעס וכו' להיהודי משום שבשכילו מת בנו הבכור. וכשבא לבית היהודי, והיהודי בכית, אינו יודע כלום מהנעשה בתוך הבית לבכורי ישראל ורק רואה שכלבו, תמורת זה שהי' צריך לרוץ עמו באותו חיות ובאותו רציחה כמו בעליו, ובאופן של "יחרץ" ממש - לא סתם נביחה, כקרירות כלי שום רציחה אינו אפי' חורץ. וזה מראה להגוי ענין ה"והפלה ה'" באופן מוחשי ממש, שכלבו שיודע שכל השנים ה' אצלו כעבדא קמי' מרי', ובאופן הנ"ל, מתנהג באופן שלגמרי אינו לפי טבעו.

ולפי"ז ג"כ יובן הלשון "יחרץ" ולא לשון של נביחה;  
וגם לשון נשיכה אינה שייכת, לפי שהיהודים היו נמצאים אז  
בבתיים כנ"ל.

הרב אבא פלטיא-ל  
- ברוקלין נ.י. -

- ט -

בקשר לשאלת כ"ק אדמו"ר שליט"א ברש"י לא יחרץ כלב  
לשונו למה אינו מקשה מה ה' הנס לא יחרץ גו' מאיזה טעם  
ה' צ"ל חריצת הכלב, ובפרט לא סתם נביחה אלא ענין של  
שינון וכו' אולי אפשר לומר, שבשעת מכת בכורות ה' גם  
ענין של ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה ובפרט כפי שפירש"י  
בענין מכת חשך שאם המצרי ה' מתחמק ואומר שאין לו, ה' ה'  
הישראל אומר לו אני ראיתי אצלך ושם הוא מונח וכו' והנה  
זה יודע בין חמש למקרא ובפרט בזמן רש"י שאצל כאו"א היו  
כלבים שהיו שומרים את הנכסים ואם מישהו זר נכנס אז  
הכלבים מתחילים לנבוח ולא סתם נביחה אלא באופן של  
חריצה, זה דבר הפשוט וידוע לכל במוחש, וזה ה' נס גדול  
שלכל ישראל לא יחרץ כלב לשונו אפילו אם היו נכנסים לבתים  
של מצריים לקחת משם את הרכוש שלהם וכו'.

הרב פרץ פייגנסאן  
- ברוקלין נ.י. -

עד"ז תירץ הרב א. הולצברג

- י -

בענין ג' השאלות שבהתוועדות ש"פ בא ש.ז. - בפרש"י  
ד"ה "לא יחרץ כלב לשונו" (יא, ז): שכתב אומר אני שהוא  
לשון שנון וכו' עכ"ל, - כלומר דיחרץ הכוונה ("להשחזיז  
וליטוש") = לשרבב לשונו של הכלב לשם נביחה או לשם נשיכה  
= חריצת הלשון לנכונות לנשור.

א - דלמה רש"י מעתיק בד"ה גם את המילים "כלב לשונו"  
והרי זה מיותר, כיון דלכאורה מסביר רק את המילה "יחרץ"  
בלבד?

ואולי י"ל כך: דכאונקלוס ותיב"ע מפרשים את המילה  
יחרץ מלשון נזק, "לא ינזיק כלבא בלישני" למנבח". עכ"ל -  
דיש לפרש "יחרץ" מלשון כלי' והשמדה עי' רש"י דניאל (ט, כו)  
"חרץ של שוממות" - "דרך קשתו וכלה בחרץ" (קליר, איכה  
תפארתי לט' באב). ויש להבין, דלמה לא מפרש רש"י את המילה

"יחרץ" מלשון היזק (כלי' והשמדה). אלא מלשון "שנון" - כינוי לכלב החורץ לשונו - נכונות לנשוך או לנבוך? וי"ל דאם הכוונה הי' להיזק, הי' מספיק שיהי' כתוב בפסוק "לא יחרץ כלב למאיש וגו' בלי תיבת לשונו, וכיון שכתוב לשונו משמע ד"יחרץ" קאי על לשונו ולכן אומר שהכוונה כאן הוא "שנון" - ולפי"ז מתורץ למה רש"י מעתיק בד"ה גם תיבות "כלב לשוננו" כיון שכל ההוכחה הוא מיתור הלשון "לשונו".

ב - ולפי זה יש לתרץ לכאורה השאלה השני', דלמה כתוב בתורה "לא יחרץ" ולא "לא ינבחה"? כיון דכאן הי' לא רק חריצת ונכונות הלשון לנביחה בלבד אלא גם לנשיכה. וי"ל בהקדם מ"ש (יב, לג) "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים" (לד) "וישא העם את בצקו טרם יחמץ" וגו' - וכיון שהיו נחפזים לצאת והיו רצים מכית לבית לקבל נכסיהם לק"ט (הובא בתו"ש ח"י ע' 36 הערה ל"ד) וכן חמש למקרא יודע שאם רצים, אז הכלבים רצים אחריו ונובחים ונושכים. (ועיין תו"ש שם הערה ל"ג מכת"י מדרש החפץ: "אע"פ שדרך כלבים לנבוך ולצעוק כשרואים אנשים עומדים ומקלם בידם. אעפ"כ לא נבחו כשראו ישראל ומקלם בידם ע"כ.)

ולפי זה מובן למה כתוב "לא יחרץ" כיון שהנס הי' כפול, שלא נבחו, וגם לא הזיקו שלא נשכו, (להעיר מתו"ש שם אות ל"ז) ויחרץ הכוונה כאן "שנון" כלומר "חריצת ונכונות הלשון" לנביחה ולנשיכה.

ג - ולפי"ז לכאורה מיושב גם השאלה השלישית: שאיך פתאום מגיע למכת בכורות ענין של יחרץ כלב לשונו - כיון שאז הם נחפזים ורצים מכית לבית כנ"ל מפני ש"תחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ".

הרב ישכר דוד קלויזנר  
- נחלת הר חב"ד -

- יא -

בנוגע לשאלת כ"ק אדמו"ר שליט"א של שבת פרשת בא על דש"י (ולכל בני ישראל) לא יחרץ כלב לשונו יש לבאר ובהקדים כמה נקודות בענין זה.

פסוק לפני זה כתוב והיתה צעקה גדולה ככל ארץ מצרים יש כאן כמה דיוקים א) כתיב צעקה סתם ולא כתב של מיהו וע"פ פשטות משמע צעקה בכלל בין איש בין בהמה כולם צעקו הי' מהומה גדולה, ב) כתוב גדולה לא צעקה סתם משהו בלתי רגיל,

(ג) יש חילוק גדול בין כל המכות ומכת בכורות במכות האחרות רואים הוהפלה ה' יותר מבמכת בכורות ולמשל במכת דם כל מים שהי' לוקח מצרי אפיל' שהי' מישראל הי' נהפך לדם מתל ששתה, ורואים בזה הוהפלה באופן מבהיל מצרי ולהבדיל ישראל שתו מכוס א' מה שהמצרי שתה הי' דם ומה שהישראל שתה הי' מים וכן במכת חושך איפא שהישראל הלך אפיל' בבית של המצרי שבשפילו הי' חושך בשביל היהודי הי' אור וכן שאר המכות המכה הי' רק מכה המצרי ולא הישראל הצפרדע לא נכנס לבית הישראל והברד לא הכה היהודי וכו', משא"כ במכת בכורות רואים להיפך לא רק שבכדי שהישראלים היו צריכים לשים דם על המזוזות שלא יוכו הבכורים אלא כתוב שלא היו יכולים לצאת מהבית שכיון שניתן רשות למשחית לא מבחין בין צדיק ורשע ועוד יותר המכה הי' ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו ובלי שימת דם על המזוזות אז לא הי' קורה הנפסחתי ח"ו וכמעט לא רואים הוהפלה רק שהי' להם לעשות (פעולה מיוחדת בכדי למנוע המכה).

ועכשיו מובן לכאורה כמה מהקושיות, א) בגלל שכתוב שהצעקה הי' סתם ולא כתב של מי הוא משמע שכולם צעקו והי' מהומה בין איש בין בהמה ב) צעקה גדולה שכל א' צעק באופן בלתי רגיל ועכשיו מובן שהגם שבכלל כתוב אצל כלב נביחה אבל פה הי' צעקה גדולה (בלתי רגיל) כתוב יחרץ, ג) גם מובן למה צריכים את הפסוק ולכל כנ"י לא יחרץ כלב לשונו שבלי זה לא רואים הוהפלה כל כך אבל עם זה מובן שהגם שהי' צעקה גדולה מתוצאת המכה אבל לבנ"י לא חרצו.

גדלי' שם-טוב  
ישיבה גדולה  
קאראקאס ווענעזועלא

- יב -

שאלה: מדוע נזכר לא יחרץ כלב לשונו אצל מכת בכורות ולא אצל מכה אחרת?

תשובה: הפסוק מדגיש ההבדל בין מצרים לבני ישראל, אצל מצרים היתה צעקה גדולה אשר כמוהו לא נהיתה וכמוהו לא תוסיף, לעומת זה אצל ישראל לא יחרץ כלב לשונו למאיש ועד בהמה, תכלית הבהלה אצל מצרים, ותכלית השלחה אצל ישראל. משה אמר זה לפרעה במכת בכורות דוקא שבזה ידע ההבדל בין מצרים לבין ישראל. (דומה לזה במכת חשך שכתוב "לא ראו איש את אחיו" "ולכל בני ישראל הי' אור כמושכותם" למצרים תכלית החשך ולישראל תכלית האור עי' אוה"ח הק')

כרוגת משה רבינו (כאמרו לפרעה והיתה צעקה, ולכל בני ישראל, לא יחרץ, ) היתה "למען תדעו אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל". משום הכי דוקא כאן מודגש לא יחרץ כלב לשונו שהרי בזה ניכר לעין כל ההבדל בין מצרים שצעקו בקולי קולות לישראל שלא יחרץ כלב לשונו ושקט. (ולכאורה יש לשאול ממכת ערוב (שמות ח' י"ט) שכתוב ושמתלי פדות (הבדל) בין עמי ישראל ובין מקנה מצרים הרי גם שם הי' הבדל בין ישראל למצרים? אמנם דייק ששם כתיב שהקב"ה הבדיל, אמנם למצרים הגיע ידיעה זו בעיקר במכת בכורות, דמבואר גבי מכת ערוב "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" (ח,יח) משמע שבעיקר הגיע למצרים הידיעה שגזירת ה' מתקיימת בתחתונים כמ"ש רש"י שם ולא ההבדל בין מצרים לישראל משא"כ במכת בכורות הגיע להם הידיעה שיש הבדל בין מצרים לכני ישראל".

בטעם שדוקא במכת בכורות נודעה לכל ההבדל בין מצרים לישראל הוא משום שהצעקה גדולה הי' כעין פרסומת שיש צרות ועונש למצרים והשלוח המוחלטת אצל היהודים הראה לכולם שיש הבדל בין מצרים לכני ישראל. (יש להוסיף שבשאר המכות היו שליחים של הקב"ה והמצרים הבינו שלכתחילה לא נשלחו רק נגד מצרים ואין בזה היכר שיהודים מובדלים משא"כ כאן במכת בכורות הרי הכלבים היו שמחים למצרים ובכל זאת לא חרצו לשונם נגד ישראל וצ"ע אם זהו בדרך הפשט).

יש להוסיף שמודגש בפסוק לא יחרץ כלב לשונו למאיש ועד בהמה ומבואר ברש"י (שמות ב, יד, כמדבר יג, ג) שאיש היינו צדיק, ולפי זה פירוש הפסוק שהכלבים לא חרצו לשונם נגד צדיקים ועד בהמה דומה למ"ש לפני זה מכור פרעה (חשוב בגויים) עד בכור בהמה.

שאלה ב': מדוע לא כתוב כאן לא ינבח כלב?

תשובה: רש"י מפרש שיחרץ הרי הוא מלשון שינון, פירוש שמחדד ומכין עצמו לנביחה ע"ד חידוד סכין כדי לחתוך בו, (עיין ברש"י שמביא את דוגמא זו למורג חרוץ) כמו"כ איש חרוץ מנצל חריצותו להרויח כסף (גם ברש"י) והכנה זה אין בו קול כלל אלא הכוונה כתכלית לפגוע בהזולת, ולפי"ז רש"י מסביר הפסוק דלא פהאונקלוס, (ועוד ג' מפרשים) שכותב "לא ינזיק כלבא בלישני' למנבחי" (עיין לקמן).

שאלה ג': מדוע רש"י מצטט המילים "לא יחרץ כלב לשונו בשעה שמבאר אך ורק "יחרץ".

תשובה: בהקדם, שמענו כמה פעמים מכ"ק אדמו"ר שליט"א שרש"י בפירושו על החומש הוא תכלית הפשט משא"כ בפירושו על הנ"ך (ויש להאריך ואכ"מ), ולפי זה אין להסביר

פירוש רש"י על התורה לפי מה שכותב רש"י עצמו בתנ"ך, הנה בעניינינו רש"י כותב בפירושו בתנ"ך שחרוץ הוי לשון קול או דיבור (רש"י יהושע ה' שמואל ב, ה). אמנם כאן הרי רש"י משנה מפירושו שבתנ"ך וכותב שיחרץ הוי מלשון שנון. ולפי"ז יתורץ קושיא (בדרך הפשט) מדוע לא כתוב "לא יחרץ כלב לשונו הרי לרש"י ביהושע ושמואל הוי לשון דיבור או קול א"כ המילה לשון מיותר, אמנם לרש"י על התורה מובן שיחרץ הוי לשון שנון מש"ה כתוב לשונו (לומר לנו שלא חידד את הלשון). ולפי"ז מובן מדוע רש"י מביא המילים "יחרץ לשונו".

אמנם עדיין צ"ע מדוע מצטט רש"י המילה כלב? י"ל כשתדייק בדוגמאות שרש"י מביא (ממשלי) משמע שחרוץ היינו (גם) בשכל שמחדד שכלו, ולפי"ז אפשר לומר דגם כאן הלשון יחרץ נושא כ' ענינים א' חידוד (לשון) ב' חידוד (לשון) מתוכנו (בשכל) ע"ז מביא רש"י לא יחרץ "כלב" לשונו דגם כן חמש למקרא יודע שכלב קל לאלפו וגם יש לו לב ומסירות לבעל הבית. לפי"ז גם בפירוש לא יחרץ כלב לשונו היינו שהכלב לא התכוון להתנפל על יהודי וגם לא עשה תוכנית כדרך הכלבים שמתנפלים על אויבי בעליהם (יש להוסיף שבפשטות המצרים אילפו הכלבים נגד בני ישראל, וכשמת הבעלים בדרך הטבע היו צריכים לפגוע בשונאים של ישראל), ולפי"ז רש"י מצטט את המילים לא יחרץ כלב לשונו כדי להסביר גודל הנס שגם אצל כלבים המאולפים ולבם לבעל הבית לא חרצו לשונם (כנ"ל שלא התכוונו לנכוח).

הרב אברהם פרידלנד

- נחלת הר חב"ד -

- יג -

לכאורה הי' אפשר לומר, שהפסוק ולכל בני לא יחרץ כלב לשונו וגו' בא בהמשך להפסוק הקודמו, והיתה צעקה גדולה ככל ארץ מצרים אשר כמהו לא נהיתה וכמהו לא תסיף, היינו שלא רק שימותו הככורים, אלא שיהי' להם גם צער הכי גדול שזה יהי' באופן של צעקה גדולה, ועל זה משפיר הפסוק אבל ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וגו'. היינו שלא יהי' להם שום צער אפי' הפחדה לבד ע"י הכלבים, עד אחר צאתם ממצרים, ומה פתאום שייך חשש של הפחדה ע"י הכלבים? זהו מצד שידוע שארץ מצרים היתה מדינה סגורה שאפי' עבד לא הי' יכול לברוח משם, וכמו שמביא רש"י בפ' יתרו יח, ט, ובאמת רואים זה ג"כ מפרשת וישב לז, כה. שמפרט הכתוב שהישמאלים "הולכים להוריד מצרימה" שלכאורה זה מיותר למאי

נפקא מינא, הלא אח"כ כתוב מפורש ויביאו את יוסף מצרימה, וא"כ למאי נפק"מ שלכתחילה הלכו להוריד מצרימה, אלא זה נתינת טעם איך מכרו האחים את יוסף לישמעאלים. ולא חששו שיוסף יברח מהם ויחזור לאביו, וע"ז הפסוק מדגיש כי הם היו הולכים למצרים ועפ"י דרך הטבע לא יוכל לחזור כי מצרים היתה מדינה סגורה ע"י שמירה מעולה, ובדרך כלל איך עושים שמירה? זהו ע"י כלבים, שיש בהם הטבע שאם רק מרגישים משהו נובח בקול ומודיע ומעורר השומרים, ומפחיד וכו' וזהו ענין של יחרץ שענינו לא רק נביחה. שנביחה סתם אינו מפחיד, אלא יחרץ פירושו כנ"ל בחריפות כעת שהכלב עומד על השמירה ואחד רוצה לעבור אותו, שאז נובח בחריפות וברעש להפחיד ולהודיע, ולעורר השומרים. וכו'. ולכך העתיק רש"י גם המלים לא יחרץ כלב לשונו, היינו מה שיש בו טבע להודיע ולעורר השומרים ויכול להיות שרעת שבנ"י יצאו מארץ מצרים יהי' להם קצת פחד, מהכלבים וע"ז אמר הכתוב שגם זה לא יהי' אלא שיציאת בנ"י יהי' בנחת ובתענוג. וזהו למען תדעוון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, היינו שיהי' מן הקצה אל הקצה שאצל המצריים יהי' צער הכי גדול, ואצל בנ"י לא יהי' שום צער רק תענוג ונחת.

הרב שנ"ז לאבקאווסקי  
משגיח ביתות"ל 885  
- כרוקליו נ.י. -

- יד -

בענין לא יחרץ כלב לשונו י"ל: דהנה "בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו" (פרש"י בא יא, ד), לפני שיצא ממנו "בחרי אף - על שאמר לו אל תוסף ראות פני" (בא יא, ח בפרש"י), וע"כ מסתבר שזהו מענה לדברי פרעה הנ"ל, בוסף על מה שהשיב משה כן דברת וגו', שכמו שתשובת "כן דברת וגו'" הי' מדה כנגד מדה, עד"ז בענין לא יחרץ וגו', ובהקדים:

דהנה זה שקצף משה על דברי פרעה אף שפרעה הצטיין ככר בעזותו וחוצפתו שאחרי תשע מכות אינו נותן עדיין לבנ"י לצאת, הרי בכל הפעמים הקודמים השאיר עדיין אפשריות לדבר אתו ולהתרות, אבל כעת לא השאיר אפשריות לשמוע יותר דברי תוכחה והתראה, ובדברים אלו הוא גם רצה להעליב את משה רבינו ולזלזל בו ובאופן מחוצף ביותר שאף שכל דבריו נתקיימו, ובכ"ז אינו רוצה לשמוע ממנו מאומה.

והמענה היתה שיהי' אדרבא לא כמו שפרעה מזלזל במשה רבינו (ועי"ז בכל בנ"י), שיהי' העדר החוצפה כלפי בנ"י

שיתבטא גם בבעלי חיים (ויומתק גם בזה שהגאולה - כמו"ש משה לפרעה - היתה צ"ל גם מקננו כו' - בע"ח), ומדה כנגד מדה כמו שפרעה שהי' עז פנים בלאו הכי הראה חוצפה יתרה, כמו"כ מהבע"ח - הכלב שענינו כידוע חוצפה (ולכאורה זה ידוע גם לכן חמש למקרא). לא שינן את לשונו, לא הראה חוצפה יתרה, ולכן מעתיק רש"י גם תיבות כלב, שענינו חוצפה, ו(לא) חרץ לשונו - חוצפה יתרה - שכ"ז הו"ע שינון, ומעתיק גם תיבת לשונו, כי בלאו הכי הנה נביחת כלב הוא לא חוצפה כלפי מישהו, אבל חריצת לשון (ששייך גם אצל בן אדם שמתווכח עם הזולת, וכהפסוק הראשון שרש"י מביא) משמע שזהו נגד מישהו, וכ"שלא יחרץ" - בזה התבטא ה"יפלה" של בני"י, היפך הזלזול שהראה פרעה.

וי"ל שענין זה (מענה להזלזול שבא מצד פרעה) נרמז כבר בפסוק שלפנ"ז (שמצד סדר הכתובים בא לכאורה בהמשך לכ"ז) ויתן וגו' חן העם וגו' גם האיש משה גדול מאד וגו' - גדלותם של בני"י ושל משה בפרט.

(גם י"ל שישנה הדגשה שצ"ל הפלאה של בני"י במכת בכורות יותר מכל המכות מזה שדוקא במכה זו הניח פרעה בעצמו לבני"י לצאת, ועוד יותר - "וגם אתה תתן בידינו וגו'" - יותר מאשר בפעמים הקודמים שהי' רק "בצאננו ובבקרנו וגו'").

ועוי"ל, וגם לכאר למה בכלל יש קס"ד שהכלב יחרץ לשונו, הנה לפני נבואה זו (בסדר הכתובים, ולכאורה גם בזמן) נאמר הציווי "וישאלו איש מאת רעהו וגו'", ומשה רמז מזה לפרעה "גם אתה תתן וגו'" וכשבנ"י הצטרכו ללכת לביתם של מצריים, הנה הכלבים היו יכולים לחרוץ בלשונם (לשון שנון שאין זו סתם נביחה של כלב שיכולה להיות בלי סיבה אלא באופן של שינון, כיון שמישהו מתקרב אל הבית) אבל הכתוב משמיענו שבכ"ז לא יחרץ וגו'. (ואף שנאמר "ואתם לא תצאו וגו' (ועיי"ש בפרש"י) הרי כבר נאמר לפני"ז בפרש"י יב, יג הרי שהי' ישראל כביתו של מצרי וכו', ועוד (ועיקר) לפרעה אי"ז נוגע, אצלו צ"ל רק הידיעה "אשר יפלה").

הרב אברהם זרח נאטיק

- ברוקלין, נ.י. -

- טו -

על הקושיא מדוע מעתיק רש"י גם את התיבות לא יחרץ כלב לשונו, בשעה שאינו מכאר אלא תיבת יחרץ בלבד?

לכאורה אפשר לומר שמכיון שמצינו כמה פירושים במלת/שרש

מלת יחרץ: א) דבר זה ושנון (כמו שמשמע מהפסוקים שמביא רש"י וכן נמי בישע"י כ"ח:כ"ז, עמוס א, ג. איוב מא, כב. הגם שאפשר לומר ששם אין זה ענין חידוד אלא שם כלי שהוא חד.)  
 ב) ענין קצוב/זה דין, (כמו שמשמע מהפסוקים: מלאכים א, כ, מ. ישע"י י, כג. שם כח, כב. איוב יד, ה.) ג) זהב. (כמו שמשמע מהפסוקים: זכרי' ט, ג. תהלים כח, יד. אולי לפי פי' השני ברש"י באיוב מא, כב. משלי ג, יד. שם ח, י. שם ח, יט. שם יב, כז. ואולי גם לפי פי' השני ברש"י שם יג, ב. שם טז, טז. כן פשוט משמעות הפסוק, הגם שאין רש"י מסביר שם כלום.)  
 ד) יושר, (כמו שמשמע מהפסוקים: משלי יב, כד. שם יג, ד.)  
 ה) חפירה, (כמו שמשמע מהפסוק: דניאל ט, כו. שם ט, כז.) וא"כ בשעה שמגיעים שמשמע מהפסוקים: דניאל ט, כו. שם ט, כז.) וא"כ בשעה שמגיעים לפסוק זה, ורואים המלה יחרץ, מתעוררת השאלה מהו פי' יחרץ?

באם נאמר שפי' מלת יחרץ הוא נביחה, יוקשה שהרי אין לו עד במקרא, שהרי לא מצינו פעם שני שהפסוק ישתמש במלת "יחרץ" לענין נביחת כלב? מצד שני, המלה "חרץ" מצינו שאפשר לפרש בכמה אופנים שונים.

ולכן מעתיק רש"י גם את המלים כלב ולשונו, שעל ידם שולל רש"י שאר הפירושים ששייכים לשרש זו, חוץ מהפי' של שנון וחידוד. ולכן ממשיך בלשון סיכום "אומר אני וכו'" ומביא רא' לדבריו, א) ששייך לשון חרץ (כאופן של שנון) אצל דבור, מהפסוק ביהושע י, כא. ב) מהפסוק אז תחרץ בשמואל ב, ה, כד. רואים שחרץ שייך עוד כאופן של קול גדול (של הפחדה) וכמו שרש"י מוכיח שזה ג"כ חלק מהשינון, ג) משאר הפסוקים מוכיח עוד יותר איך שמלת יחרץ מוכיח על חידוד ושנון.

הרב לוי יצחק סודאק

- ברוקלין נ. י. -

- טז -

פירש"י: אומר אני שהוא לשון שנון, לא ישנו (יהושע י, כא) לא חרץ לבנ"י לאיש את לשונו, לא שנו (ש"ב ה, כד) אז תחרץ תשתנו (ישע"י מא, טו) למורג חרוץ שנון (משלי כא, ה) מחשבות חרוץ אדם חריף ושנון (משלי י, ד) ויד חרוצים תעשיר חריפים שוחרים שנונים עכ"ל פירש"י.

שמכאן יוצא לנו: א) שפסוק אחד והוכחה אחת אינו מספיק בשלימות להוכחת הרא' שרש"י רוצה להוכיח ולכן צריך לכמה פסוקים. ב) מכיון שרש"י מביא מפסוקים אלו (ולא מעוד פסוקים שג"כ מוזכר שם "בחרוץ" (ישע"י כח, כז) חרוצים (איוב יד, ח) מוכן מזה בעיקרו שרק פסוקים אלו מוכיחים

ומבהירים זה יותר הפירוש על תיבות "לא יחרץ כלב לשונו".

ובהקדם: מפסוק ראשון שרש"י מביא בפירושו מוכן ש"חרץ" ולשונו" מצינו כבר ביהושע, וכמו ששם הפירוש - לא שנן עד"ז כאן. מפסוק שני מוכיח רש"י שחרץ הו"ע של הרמת קול (וכמ"ש שם). מפסוק השלישי בישעי' מוכן שחרוץ ענינו משפט חרוץ וחדוד מהפסוק במשלי מוכן שחרוץ ענינו זריז (וכמ"ש במפרשים - שם). וכן מוכח מפסוק שבו מסיים רש"י הפירוש כאן.

ועפ"ז אפ"ל מה שרש"י מעתיק בד"ה זה גם (לא יחרץ) כלב. שהרי רש"י רוצה להוכיח ש"חרץ" יש לו התייחסות לכלב ולכן מעתיקו בד"ה זה ובמילא מביא רש"י הוכחות מפסוקים מסויימים שמהם יכולים להוכיח שמוצאים זה גם בתכונות הכלב וכנ"ל - דבור הלשון, הרמת קול, חריצת המשפט, זריז שכל אלו הם (גם) בתכונות הכלב וכמו שמבין בן חמש למקרא.

ועפ"ז אפ"ל (ג"כ) השייכות למכת בכורות וכמ"ש רש"י עה"פ (בא יב, כט) ויהי בחצי הלילה זה' הכה גו' ורש"י פי' "הוא ובית דינו". (ולמעיר מוארא ט, כג ששם ג"כ נאמר "וה" ואעפ"כ אינו מפרש כך וי"ל ששם הרי ה' ג"כ ע"י תפיסת יד משה רבינו - נטה את ירך גו' משא"כ מכת בכורות רק זה' הכה גו'). שמזה מוכן שכאן ה' חריצת משפט ובפשטות מכת בכורות ה' סיום וחותרם כל המכות ושבירתם לגמרי - חריצת המשפט (בה"א הידיעה) (ועפ"ז י"ל שזהו ג"כ הטעם (נוסף עמ"ש לעיל) מה שרק במכת בכורות כותב רש"י "הוא ובית דינו" שהרי מכת בכורות ה' סיום כל השבירה שלהם לגמרי וא"כ מוכן שע"ז מתאים יותר "הוא ובית דינו" מפני התוקף שבזה כו').

וכן בזמן ה' בחצי הלילה בחצי (ולא כחצי) שהי' כרגע אחת שכזה התבטא ענין הזריזות.

ועד"ז נא' במכת בכורות "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים" - הרמת קול, ואעפ"כ - וכמ"ש בהפסוק שבא בהמשך לפסוק זה - ולכל בני" לא יחרץ גו' (שא' הפי' ב"חרץ" הוא הרמת קול, כנ"ל).

שמכ"ז אפ"ל השייכות לכלבים דוקא שהרי בהם מצינו תכונות מיוחדות כמו שהם ביחס (אבל אז באופן שלילי) להנהגה במכת בכורות. ועוד ועיקר שאז ובהם וע"י התבטא ביטולו של מצרים לגמרי ולכן י"ל זהו מה שמדגיש הפסוק למען תדעו גו' שהרי עם כל העילויים של זריז הרמת קול חריצות המשפט וכו' ואעפ"כ נתבטלו שע"ז מתבטא ביטולו של מצרים באופן נעלה יותר. וכ"ז הוא בתור הוספה למה שענין הכלב משמש לאדם בתור שומר ואעפ"כ באותו הלילה נתבטלו

לגמרי מהנהגתם הרגילה וישראל יצאו אח"כ ביד רמה.

הרב מיכאל אהרן זעליגזאן  
- ברוקלין נ.י. -

### ל ק ו ט י ש י ח ו ת

יז. בלקו"ש פ' בא מבאר בארוכה כללות התוכן דמצות קידוש החודש דכל הבריאה היא כשביל התורה ובשביל ישראל, ועבודת בני"י הוא צריך לגלות ה"בשביל התורה ובשביל ישראל" בהבריאה, וכשמקיימים מצוה עם חפץ שבעולם מתקיים ה"בשביל", היינו מטרת הבריאה בחפץ מסוים זה, שנעשה חפצא דתורה בגלוי, ובהיות שגם זמן הוא נכרא, מוכן דגם בנוגע למציאות הזמן ה"ז" "בשביל התורה ובשביל ישראל", וזהו התוכן דמצות קידוש החודש, דעי"ז שבנ"י מקדשים חדשים - ר"ח ומועדים - הרי הם מגלים שאמיתית מציאות הזמן הוא כשביל התורה ובשביל ישראל, וכמו שפירש דוד המלך "עשה ירח (ה"ז) למועדים", וזהו לא רק בנוגע לר"ח ומועדים, אלא דזה מתקיים על כל המשך הזמן, כמ"ש הרמב"ם מ"מ"ע... לחשב ולידע כו"י ו"יחשבו וידעו אם יראה הירח" היינו דגם זה גופא שמחשבים כל הזמן דמהלך הלכנה מכל החודש ה"ז נכלל בהמ"ע דקידוש החודש, דבכל המשך הזמן גופא רואים בגלוי ה"בשביל התורה... ובשביל ישראל", עיי"ש בארוכה בדברים הנפלאים.

וראה בסעי' ה' שהלשון הוא: "און דאס איז דער תוכן פון קדוש החודש - דער אויפטו וואס בל"ד איז מקדש א (חפצא) יום מסוים אלס ראש חודש" ובסעי' ח': "און דאס איז דער תוכן פון מצות קידוש החודש: דורך דעם וואס אידן זיינען מקדש חדשים כו"י, ובסעי' ט': "באשטייט די מצות קדוש החודש אין דעם וואס פ"ד דארף "לחשב ולידע ולקבוע באי זה יום תחלת כל חודש מחדשי השנה" - די מצוה און די פעולה פון אידן (ב"ד) איז אין דעם גאנצן זמן החודש באופן ישר", הרי לפעמים הלשון הוא דזהו פעולת בל"ד, ולפעמים דזהו פעולת ישראל בכלל, ואפשר לכאר כזה דבאמת היינו הך ממש.

דהנה כתב הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ה ה"א) "אין מעמידין מלך אלא עפ"י כ"ד של שבעים ואחד", ובלח"מ שם מבאר התוספתא פ"ג דסנהדרין דאין מעמידין לא מלך ולא כהן גדול אלא בבלי"ד של ע"א, והרמב"ם הביא דין זה לגבי כהן גדול בפ"ד מהל' כלי המקדש, ולפי"ז תמה על הרמב"ם למה הכא בהל' סנהדרין דנחית למנות כל הדברים הנעשין בבלי"ד של ע"א,

ולא הביא כאן הדין דכהן גדול, עיי"ש.

וידוע מה שביאר בזה בהגרי"ז על הרמב"ם שם, דבאמת חלוק דין מלך מכהן גדול, דהרמב"ם בהל' מלכים כתב דאין מעמידין מלך בתחילה אלא עפ"י בי"ד של ע' זקנים ועפ"י נביא, הרי דהדין דאין מעמידים אלא עפ"י בי"ד של ע', הוא כמו הדין דאין מעמידין אלא עפ"י נביא, דשניהם ילפינן מקראי, וה"ז כמו בכל הדברים שטעונים בי"ד של ע"א כמו הדין דאין מוסיפין על עזרות כו' אלא בבי"ד של ע"א, אבל בכהן גדול ליכא שום דין מה"ת דבהעמדתו בעינן בי"ד של ע"א. אלא דזהו משום דדבר השייך לכל ישראל הבי"ד הגדול הם הבעלים ע"ז, ואין זה מהדברים הטעונים ב"ד בעצם דינם, ולפי"ז מכואר היטב הא דלא חשיב הרמב"ם בהל' סנהדרין כהן גדול כהדי דברים הצריכין ב"ד של ע"א, דהתם הרי יסוד דברי הרמב"ם הם בהל' דיינים, מה דצריך בי"ד בעצם, ולכן חשיב רק מלך, אבל ככהן גדול הא דצריך בי"ד של ע"א אין זה מתורת בי"ד שבזה, אלא משום שהם כעלים ע"ז במקום כל ישראל, עכתו"ד ועיי"ש בארוכה יותר.

והנה ידועה שיטת הרמב"ם דקידוש החודש ועיבור השנה עושים בי"ד הגדול (רמב"ם הל' קד"ח פ"ה הל' א-ב ופ"ד הל' ט-י) ואף דבעינן רק ג' בקידוש החודש כו' מ"מ הם צ"ל מבי"ד הגדול דוקא וברשותם (וזוהו לא כשיטת הרמב"ן בסהמ"צ מ"ע קנ"ג דסב"ל דאי"צ בי"ד הגדול עיי"ש בארוכה), ולפי הנ"ל דישנם ב' סוגים בהא דצריך בי"ד הגדול, או משום דצריך ע"ז בי"ד בעצם, או משום שהם במקום כל ישראל, יש להסתפק בקידוש החודש ועיבור שנה, באיזה סוג הוא, כסוג הא' או כסוג הב'.

ואפשר לפשוט זה מהא דלא מנתה המשנה בריש סנהדרין בין כל הדינים התלוים בבי"ד הגדול, דין קידוש החודש עפ"י הראי' ועיבור שנים, דלפי דעת הרמב"ם כנ"ל צריך בזה בי"ד הגדול, וכן הרמב"ם גופא בהל' סנהדרין שם לא הזכיר שם בהל' א' הדין דבי"ד הגדול לגבי קידוש החודש ועיבור שנים, (עיי"ש שהזכירו אח"כ לגבי שלשה וכו' אבל לא לגבי הדין דבי"ד הגדול), ולפי הנ"ל אפשר להוכיח מזה דפעולת בי"ד הגדול לגבי קידוש החודש ועיבור שנה ה"ז במקום כל ישראל, היינו דבאמת נמסר זה לכל ישראל, אלא דבהיות דאי אפשר שכל ישראל יעשו זה כפועל, לכן אמרה התורה שתהי' עיי"ש בי"ד הגדול וזהו במקום כל ישראל, ולפי"ז יומתק מאד לשונות הנ"ל בהשיחה דפעמים הלשון הוא דזהו פעולת בי"ד ופעמים דזהו פעולת כל ישראל כנ"ל, כי באמת הוא ענין אחד, שהם עושים זה עבור כל ישראל, ולפי"ז נמצא דכללות מצוה

זו שפועלים בהזמן בגלוי שהוא "בשביל התורה ובשביל ישראל" ה"ז באמת פעולת כל ישראל.

שוב מצאתי בהפרדס חודש שבט תש"ד ביאור ארוך בענין קידוש החודש לשיטת הרמב"ם להגאון ר' י"ד הלוי סאלאוויציק שליט"א, ושם מבואר כהנ"ל דישנס ב' ענינים בבי"ד הגדול: הא' בהל' דיני התורה שהוא הפוסק בכל דיני התורה, והב' כל היכא דבעינן דעת כל ישראל או הסכמתם או מעשה כל ישראל, ה"ז ע"י בי"ד הגדול, ומבאר דכקידוש החודש ועבור שנה לא נמסרו לכתחילה לבי"ד הגדול, אלא לכנסת ישראל כולה, ומביא ראיות לזה:

(א) לשון הגמ' בברכות מ"ט "ישראל דקדשינהו למועדים, ולכן אנו אומרים מקדש ישראל והזמנים כמבואר שם, משמע דזהו פעולת כל ישראל.

(ב) מד"ר פ' בא: "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבון העולמים אימתי אתה עושה את המועדות וכו' אמר להם אני ואתם נסכים על מה שישראל גומרים ומעברים את השנה כו' אמר להם הקב"ה לישראל לשעבר הי' בידי כו' מכאן ואילך הרי מסורה בידכם וברשותכם" ובפ"ל שם: "ד"א החודש וכו' כך הי' הקב"ה משמר את הכל וכו' כיון שעמדו ישראל מסר להם הכל שנאמר החודש הזה לכם" דמשמע מזה דניתן לכל ישראל.

(ג) תוספתא פ"א דסנהדרין: "רשב"ג וראב"צ אומרים אין מעברים את השנה ואין עושים כל צרכי ציבור אלא על תנאי כדי שיקבלו רוב ציבור עליהם" ומבאר הפי' בזה בארוכה ע"ד הנ"ל משום דכל סמכותה של בי"ד הגדול הוא משום דזהו במקום כל ישראל עיי"ש. ושוב מביא אח"כ עוד כמה וכמה ראיות לזה, ומבאר עפ"ז כל שיטת הרמב"ם שלא יוקשה עליו כל קושיות הרמב"ן בספר המצוות, יעו"ש בארוכה.

אשר לפי יסוד זה מוכן היטב הלשונית בהשיחה, וגם דכללות מצוה זו שהיא מצוה ראשונה לפעול בהזמן בגלוי שהוא בשביל התורה וכו' הוא ע"י כל ישראל, ועל' ג"כ בלקו"ש חט"ז פורים (ג) אודות הסנהדרין שהי' להם לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם וכו' וילמדו את ישראל כמבואר בתד"א, אף שע"ז ה"ז ירידה ממדריגתם בתור סנהדרין וכו' וזהו ג"כ ע"ד הנ"ל שהם אחראים עבור כל ישראל וכו' לכן מה שהם עושים פרי זה פעולת כל ישראל.

(ב) בסעי' ו' נקט בשיטת הרמב"ם דעיבור שנה נכללת כמצוות קידוש החודש, אף דכהל' קידוש החודש לא הזכיר הרמב"ם כמצוה זו אודות עיבור שנים, וכמ"ש בהערה 40 דהרי"פ פערלא תמה ע"ז, ובתחילה רצה הגרי"פ לומר דהרמב"ם

חזר בו ממ"ש בסהמ"צ, ואח"כ חזר מזה ונשאר בצ"ע.

ובס' דבר משה סנהדרין י, ב, (אות פ"ה) כתב בזה  
 דהרמב"ם סב"ל דליכא קיום מצוה במה שנשתנית השנה להיות  
 שנה מעוברת, אלא כל המצוה הוא בהא שמתקדש חודש העיבור  
 לשם אדר שני, היינו דבמצות קידוש החודש נאמר ג"כ קיום  
 מיוחד של קידוש חודש העיבור, וכל הקיום הוא במה שמתקדש  
 מין חודש כזה, אבל בעצם השתנות צורת השנה ליכא שום קיום  
 מצוה כלל, וזהו ג"כ לשון הרמב"ם בסהמ"צ: "היא שציוונו  
 לקדש חדשים ושנים וזהו מצות קדה"ח", היינו דגם הקיום  
 מצוה שיש בעיבור השנה הוא בלסודו מצות קדה"ח, ולכן לא  
 הזכיר עיבור שנים במצות קדה"ח, כי הקיום מצוה בעיבור  
 השנה הוא רק הך קיום של קידוש החודש העיבור לחוד, ונכללת  
 במ"ש דמצוה לקדש חדשים, את"ד.

אבל לפי המבואר בהשיחה (סעי' י' והלאה) דשיטת הרמב"ם  
 היא שעיבור השנה אינה רק משום המועדים, אלא בשביל כל  
 השנה בכדי שיהי' שנת החמה, וכלשון הרמב"ם בכמה מקומות  
 (וראה ג"כ בהגרי"ז בהל' קידוש החודש, ובס' קול צופיך  
 ע' פ"ז, ובס' עמק הברכה בענין עיבור שנים, ובס' אגן  
 הסהר ע' שנ"ג והלאה שכ"כ) משמע מזה דמצוות עיבור שנים  
 הוא לפעול על כל השנה, א"כ קשה לומר בשיטת הרמב"ם דהמצוה  
 אינה מתקיימת כלל במה שנשתנתה צורת השנה אלא בקידוש  
 חודש זה בלבד, ויל"ע.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי

- ר"מ בישיבה -

יח. בלקו"ש פ' בא ש.ז. על מש"כ רש"י ש"החודש הזה לכם"  
 (מצות קדוש החודש) היא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל מקשה  
 בהערה 6 - "להעיר: מהוריות ח, ב - איזו היא מצוה שהיא  
 נאמרה בתחלה הוי אומר זו עבודת כוכבים" (ומקשה "והאמר  
 מר עשר מצות נצטוו ישראל במרה" ואינו מקשה מהמצות  
 שבפרשתינו ושהיא לפני"ז). ע"כ.

ויש להעיר מפ' הגרי"ז עה"ת שמציין לגמ' הנ"ל ומקשה:  
 "צ"ע אמאי לא פריך מהפרשה דהחדש הזה לכם וגו' שנאמרה  
 עוד קודם מרה, ונאמר שם איסור חמץ לדורות שהיא בכרת,  
 ולמה מייתי רק ממצות שנצטוו במרה, וצ"ע.

ובענין זה יש להעיר ג"כ ממש"כ כירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה  
 - "א"ר שמואל בר רב יצחק, וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצונו  
 אל בני ישראל (פ' וארא פ"ו פסוק יג) על מה ציוס, על פרשה

שלוח עבדים... ובפני משה מפרש - ציום שלא ישעבדו איש כאחיו מבני ישראל, ובזכות זה יהיו נגאלים כו', לא נענשו ישראל שגלו מן הארץ אלא על פ' שלוח עבדים, ולמה דוקא על שלוח עבדים, לפי שהיא היתה מצוה ראשונה להם במצרים, ובשבילה נגאלו". (וראה מילואים לתו"ש כרך ט' אות ג').

\* \* \*

בהערה 9 מבאר דאף שבסהמ"צ מ"ע א- כתוב "כהאמנת... שנאמין כו'". (ולא לשון ידיעה כמובא בריש ספר היד) אבל בהוצאת קאפח, וכן בהוצאת העליר מתורגם: בידיעת... שנדע, ומציין גם ללקו"ש ח"א ע' 339 בהערה. ע"כ.

וכדאי להעיר גם מלקו"ש ח"כ פ' נח (א) הערה 84 דנוסף על הנ"ל, מוסיף שבסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות בתחלתה העתיק לשון הרמב"ם מסהמ"צ - ל' אמונה - ומפרש שם שלדעת הרמב"ם יש ב' הענינים (דידיעה ואמונה) - ראה שם ספ"כ.

\* \* \*

נח', דבמנין המצות כותב "לקדש חדשים וכו' משא"כ בהל' קדה"ח כותב "מ"ע... לחשב ולדיע ולקבוע...". ולא מביא תוכן של "לקדש החודש", ומבאר דנוסף על עצם ענין קידוש ר"ח, יש גם ענין עצם החשבון, שזהו נוגע לכל המשך של מהלך הלכנה של כל החודש, עיי"ש.

עפ"ז יוצא, דפרט השני "לחשב ולדיע" שייך לא רק לב"ד אלא לכל יחיד ויחיד, וכפ'י שמובא במס' שבת עה, א (וכן הוא ההלכה), מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות שנאמר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות".

א"כ, מצוה (ופעולה) זו היא עד היום, ולכאורה לא מספיק רק בזה ששומעים את ההכרזה בבהכנ"ס בשבת מברכים מתי הוא מולד הלכנה, אלא כאו"א צריך לחשב את זה.\*

(\* גם לפי השיחה משמע דהחשבון הוא בשביל קדוש החודש, אלא דזה הוה גם חלק מגוף המצוה, וכלי קידוש החודש אי"ז מצוה, ורוב המפרשים סכ"ל דחישוב תקופות ומזלות הו"ע בפני עצמו ואינו שייך לקידוש החודש וראה מהרש"א שם.

המערכת

\* \* \*

ביאר בשיחה הנ"ל, דגדר של העולם הוא שני ענינים, הן זמן והן מקום, וא' מיוחד עם השני, אבל בסדר הקדימה זמן בא לפני מקום. וכמש"כ שם: "קודם יעדער התהוות (אויך פאר דער התהוות פון מקום) איז שוין געווען די מציאות פון א זאך וואס ווערט דערנאך נשתנה - וואס דאס איז (תוכן ענין ה) זמן. ד.ה. די ערשטע מציאות פון עולם (וואס פון דער מציאות פאנגען זיך אן אלע נמצאים) איז זמן. "עיי"ש וכן בלקו"ש ח"כ ע' 333 (כנסמן בהערה 36).

ויש להעיר מפ' הרמב"ן על בראשית א, ד שכוח - ... משיצאו השמים והארץ מן האפס אל היש הנזכר בפסוק הראשון בהי' זמן כי... משהי' יש יתפס בו זמן.

וכן הוא במורה נבוכים ח"ב פי"ג - "שהזמן עצמו ג"כ מכלל הנבראים, כי הזמן נמשך אחר התנועה... וכן כל מה שיעלה בשכל מהמשך מציאותו קודם ברה"ע המשך אין תכלית לו, כל זה שער זמן או דמות זמן לא אמיתת זמן, כי הזמן מקרה בלא ספק... כי כשתקיים זמן קודם העולם תחוייב להאמין הקדמות, כי הזמן מקרה וא"א לו מבלתי נושא ויתחייב מציאות דבר קודם מציאות זה העולם הנמצא עתה... (וכן כפ"ל - "אכל הזמן נברא כי הוא נמשך לתנועת הגלגל והגלגל נברא).

וכן הוא בדרך מצוותיך מצות האמנת אלקות פי"א... ולאחר שנברא העולם הי' הזמן גשמי שלנו המשוער בתנועת הגלגל". ועיי"ש בארוכה.

הרי מובן מהנ"ל, דענין "הזמן" רק שייך לאחר שיש תנועה של דבר גשמי, ולפני זה אין שייך לומר שהי' זמן. ורק שהי' סדר, דמות זמן, ובשיחה רוצה לבאר, דמכיון שהעולם הוא מב' ענינים, זמן ומקום, וזמן קודם לכן המצוה של קדה"ח היא ראשונה, אבל ה"זמן" שנחשב לבריאה כעתה, זהו דוקא לאחר בריאת המקום, וכן "סדר זמן" (ראה בדרך מצוותיך הנ"ל) רק שייך לאחר כנין העולמות ברוחניות, א"כ הו' בנוגע תוכן, סדר הזמן והו' בנוגע הזמן כמו שהיא בריאה רק שייך לאחר ברה"ע (רוחניים וגשמיים).

ואבקש מקוראי הגליון יותר ביאור בענין הנ"ל (שזמן קודם למקום).

מיכאל לוזניק

- תות"ל 770 -

יט. בגליון יב (ריא) בהע' א' מקשה הת' מ.ל. על מ"ש בלקו"ש וישלח ש.ז. עה"פ "ויבא יעקב שלם עיר שכם, שישנה בזה מחלוקת בפשט של "שלם בתורתו" (א' מהג', שלם" המבוארים במדרש רבה) ברש"י עצמו, שרש"י על הש"ס מפרש שלא שכח תלמודו מפני "טורח הדרך", ובחומש פי' שלא שכח תלמודו בבית לבן.

והקשה כ"ק אדמו"ר שליט"א שם שלכאורה למה רש"י לא פי' בחומש כמו בגמ' דהרי ע"פ פשוטו של מקרא נראה לפרש כמו הפי' בש"ס, שהרי לפי פירש"י בחומש מה שייך ה"שלם בתורתו" ע"פ ה"ויבא יעקב שלם עיר שכם", והרי כבר בצאתו מכית לבן יצא שלם ומה שייך השלימות בתורתו לכניסתו לשכם דוקא? א"כ מתאים יותר לפרש כמו שפירש"י בש"ס שהכוונה היא מפני "טורח הדרך" ואז כשגמר הדרך והגיע לשכם נכנס שלם בתורתו. ע"כ.

והקשה הנ"ל דאדרבה איפכא אפשר להקשות, שבגמ' יפרש כמו בחומש, שהרי רש"י גופא מפרש בריש פ' לך לך "לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת פרי' ורכי' וממעטת את הממון, וממעטת את השם לכן הוזקק לשלשה ברכות אלו, שמבואר משם דרך שלשה דברים הנ"ל נתמעטים בדרך ואט' הי' ממעט ג"כ תורה מדוע לא בירך הקב"ה את אברהם ג"כ כזה? ומכיון שלא מצינו ברכה לגבי זה כפסוק לכן אפשר לרש"י לומר שהדרך גורמת מיעוט בשלשה דברים בלבד.

ועפ"י ז' הי' אפשר לכאר (כותב הוא) שרש"י בחומש מפרש דוקא שלא שכח בבית לבן, דהא הדרך אינה גורמת שישתכח. תלמודו - תורה, אלא שלפי"ז צלה"כ לאידך מדוע כפרש"י בש"ס שטורח הדרך כן אפשר שיגרום ענין של מיעוט בתורה.

וכן מקשה שצלה"כ לפי ביאור השיחה האם טלטול הדרך גורם לשכוח תורה או לא ואם כן מדוע ז"ן זה נכלל בברכת הקב"ה לאברהם, ואם לא מהו הביאור בפירש"י על הש"ס. ע"ל.

וי"ל דהא בב"ר פ' לך לט, יא מובא המדרש שמביאו רש"י (בשינוי לשון קצת) וז"ל: "א"ר חייא לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת פרי' ורכי' כו' ממעטת את היציאה (ממון) כו' ממעטת את השם, ומפרש רש"י שם כד"ה ממעטת את השם: (ודלא כשאר מפרשים) וז"ל: "שאיין אדם יכול לעסוק במצות בדרך כאדם שיושב בשלוחה בכיתו" וא"כ מובן שבזה נכלל ג"כ תורה וחזק הדיוק, עד כי י"ל שנרמז בדברי רש"י שכותב: כאדם שיושב בשלוחה בכיתו, ולכאורה הרי יותר פשוט ומסתבר לומר כאדם שיושב בעירו וכדו' אלא דוקא עסק מצוות בכיתו נקט - לימוד התורה וכדו'. וזוהי כוונתו, ולכן לא קשה מה

שקשה הנ"ל כי באמת רש"י מביאו עה"ת ובאמת נכלל בכרכת אברהם, ומתאים כבר לפירש"י בש"ס שהדרך ממעט מתורה כו'.

ועיין תענית י, ב. רש"י ד"ה: תרגזו עליכם הדרך, פירש"י ויגש מה, כד. ד"ה: אל תרגזו בדרך.

ארי' לייב פרידמן  
ישיבה גדולה  
- מילאנו איטליא -

כ. בגליון ט (רח) העיר הת' י.ש. קלמנסון דבלקו"ש חט"ו ע' 172 "דוקא בנות שרה ורבקה. און נאך זיי אלע בנות שרה ורבקה כו' אלע אידישע טעכטער" אולי צ"ל "דוקא בנוגע שרה ורבקה וכו'" ע"כ.

לכאורה לא צריכים לשנות הגירסא דהנה קטע זה בא בהמשך למה שכתב לעיל מינ"י דבאברהם כיון שהדלקת נרות שבת קודש לא היתה תפקידו, לא ה"ל צריך לפעול להביא נס להאיר הבית בגשמיות יותר מטבעו.

וע"ז ממשיך (כ"ק אד"ש) "דווקא בנות, שרה ורבקה און נאך זיי אלע בנות שרה ורבקה כו'" ("בנות" ראשונה הב' בקמץ ו"בנות" השני' הב' בשוא) ה"ל להם הכח להאיר הבית יותר מטבעו כיון דזה ה"ל תפקידם.

מנחם מענדל סופריץ  
ישיבה גדולה  
- מנשסתר אנגלי' -

## נ ג ל ה

כא. בספר יגדיל תורה (תשובות וביאורים בשלחן ערוך) עמוד 5 וז"ל: ...למנהג כמה מאנ"ש שבחורים היורדים לפני התיבה מסרבים לעטוף טלית ועד"ז בעלי' הגבה וכיו"ב.

מיוסד האמור על הוראת כ"ק יבוחינו נשיאנו (כהנדפס בהיום יום י"ט כסלו) אין הש"ץ מתעטף בטלית למנחה ומעריך, לא בשו"ט ולא בר"ה - שמזה מוכן שאין כזה פגיעה בכבוד הציבור וכיו"ב, ומזה בנין אב גם בהנוגע לתפלת הבוקר דאלו שאין עוטפים טלית גדול כשמתפללים בפני עצמם.

וע"פ סיפור תורתינו (שגם סיפור התורה הוראה היא) (סוכה לב, ג), רב אחא בר"ל דרכה מהדר וכו' הואיל ונפיק מפומי' דרב וכו', וכפרט שבנידן דידן הרי יש גם הענין מספק ברכה שלא ליכנס לשאלה זו,

מוכן שכל האמור באופן שלא לבוא לידי מחלוקת, שהרי גדול השלום, וכל התורה לא ניתנה אלא לעשות שלום בעולם. עכ"ל.

ולכאורה ראיתי ברשימת הרב לנדא מבני ברק מביא מעשה רב שאירע עמו עם הוד כ"ק אדמו"ר מהורש"ב.

כשחל יא"צ של אבי הרב ז"ל ביום ש"ק חכיתי לכ"ק אדמו"ר בלכתי על המדריגות לשאול אם מותר לי לרדת לפני התיבה? והיתה התשובה מפי קדשו: למה לא? אמרתי מפני שאינני נשוי, וכ"ק בטל את זה וכשהתחלתי להתפלל לפני התיבה לא כיסיתי את ראשי בטלית כמכו' במג"א מהג"א דלא נסיבנא ופנה אלי כ"ק אדמו"ר וציוה עלי לכסות את ראשי בטלית.

אברהם ישעי' פרקביץ

כב. בגליון העבר יח (ריז) שאל הרב וו.ר. שבפרשתינו פ' בא (יא,ה) אומר רש"י בד"ה וכל בכור בהמה: לפי שהיו עובדין לה. וכשהקב"ה נפרע מן האומה עובדי כוכבים נפרע מאלהיה תחלה.

ולכאורה קשה הרי רש"י בפרשת וארא ד"ה ונהפכו לדם (ז, יז) אומר... ומצרים עובדים לנילוס לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם.

וא"כ למה המתין הקב"ה להכות בכור בהמה עד מכת בכורות ולא הכה אותם קודם כל המכות כמו שהכה היאור כדם קודם שאר כל המכות.

ואפילו אם תמצא לומר שרצה הקב"ה להמתין עד שיכו הבכורות הואיל שהם בכור בהמה עכ"ז קשה במכה זו גופא הרי כתיב (יא,ה) ומת כל בכור "וכל בכור בהמה" שמפשטות הכתוב משמע שבכור בהמה לקו לבסוף.

ויכולים לתרץ כפי שתירץ המשכיל לדוד וז"ל: י"ל דהיינו דוקא לענין ליקוי מלקה יראתן תחלה כמו שה"י כדם כדי שיראו עובדיהם שאין בהם ממש וישבו בהם מלעובדם אבל לענין ההשחתה הדין נותן לאבד לעובדיהן תחלה שהם החוטאים והעובדים ואח"כ לנעבדים.

דוד אהרן פאלטער

כג. כפ' וארא (ט, כא) כתיב "ואשר לא שם לבו לדבר ה' ויעזב את עבדיו ואת מקנהו בשדה", וקשה לי הא אותם שלא יראו את דבר ה' הנה מקניהם כבר מתו במכת דבר, ואותם שיראו דבר ה' במכת דבר הנה בטח (ע"פ פש"מ) יראו את דבר

ה' גם כמכת ברד.

ואין לתרץ שקנו מקנה (מהירא את דבר ה' וכדו') לאחר שמתו במכת דבר (ואז צ"ל שלא יראו את דבר ה' במכת ברד גם לאחר שמקניהם כבר מתו לפני"ז במכת דבר - דזה לכאורה אינו מובן כ"כ בפש"מ) דא"כ איך מפרש רש"י בפרשתינו (בשלח יד, ז) "משל מי היו, מהירא את דבר הוי' מכאן היל' ר"ש אומר וכו'". הלא יכול להיות שקנו הבהמות (מהירא את דבר ה'. וכדו').

ועוד ראי' שרש"י אינו סובר מהסברא שקנו מקנה מאחרים שא"כ מאי מקשה רש"י (וארא ט, י) במכת שחין: "ואם תאמר מאין להם בהמות וכו'" הלא יכול להיות שקנו אותם מאחרים: ועכ"פ איך שיהי' מדוע אין רש"י מתרץ כלום על קושיא הנ"ל.

יוסף יצחק פיקרסקי  
תלמיד אהלי תורה  
- כתה ח' -

### ח ס י ד ו ת

כד. במאמר "ויהי בעצם היום הזה וגו'" דש"פ בא ש.ז. הובא שתוקף החושך הוא בחצות הלילה ואחרי כן כבר מתחיל להתנוצץ אור היום, וקשה. דהרי ידוע, ומובא ג"כ בכ"מ בחסידות, שתוקף החושך מראה על תוקף הגלות וכאשר תוקף החושך מגיע לשיאו זהו סימן על סיום הגלות שהרי מיד אחרי כן מתנוצץ אור היום. שמכאן מובן ששיא החושך הוא לפני עלות השחר ולא בחצות הלילה. וצ"ע.

ליאור מימון מלכה  
- תות"ל 885 -

כה. בתניא פרק א' וז"ל: "איך טעה רבה בעצמו שהוא בינוני וכו' איך יכול לטעות במחצית עונות ח"ו". לכאורה אינה מובנת הקושי'. הלא גמרא מפורשת במס' קדושין מ, ב: לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות וכו'. וכן פסק הרמב"ם בפרק ג' מהלכות תשובה. אם כן נפסקה הלכה לכל ישראל. ומה שהאדמו"ר הזקן מקשה איך יכול לטעות במחצית עונות הלא לפי מ"ש הרמב"ם שם מתורץ זה וז"ל שם בהלכה ד: "ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעוונות אלא לפי גודלם, יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב. ויש עון שהוא כנגד זכיות הרבה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה. ואין שוקלין אלא בדעתו של א-ל דעות והוא היודע האיך

עורכין הזכיות כנגד העונות. (עיינן ברמב"ן שער הגמול). אם כן, הדבר מסור לא-ל דעות ולו נתכנו עלילות. ויותר קשה לפי המבואר ב"לקוטי-תורה" פרשת בלק ד"ה "מה טובו" וז"ל: "כמו שאמר הה"מ נ"ע שהמ"ז של צדיקים גמורים פוגמים יותר מעונות חמורים של ע"ה וזה וסביביו נשערה מאד וכו' ואמרו רז"ל מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה". (ועיינן במס' יבמות קכא.ב.). מובן שמה שכתוב מחשבות זרות היינו שבערכם הם נקראים מחשבות זרות אבל בכל אופן הם פוגמים וכו'. עיינן ב"לקוטי תורה" ד"ה "בהעלות את הנרות" ובד"ה מי אל כמוך".

\* \* \*

בתניא פרק ד' וז"ל: "וצמצם הקב"ה רצונו וחכמתו בתרי"ג מצות התורה ובהלכותיהן ובצורפי אותיות תנ"ך". עכ"ל. לכאורה הדברים כפולים שם. והלא ידועים ומפורשים מכ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע שבספר התניא" אין חסר ויתר אפילו אות אחת.

הרב משה ובר  
משפיע בשיבת תורת אמת  
- ירושלים תוכב"א -

כו. בגליון יא (רי) ע' כט הקשה הרב י.א. מה הכוונה באגה"ת צג, א: "ויתענה כעשר תעניות עד"מ בחורף א' או פחות, והקשה הנ"ל מה הכוונה באמרו "או פחות" דהרי כעשר הוא כמעט (פחות או יותר) ולכן למה כותב או פחות, ואם באמת הכוונה עשר ממש מהו הכ"ף הדמיון.

ולא הבנתי שאלתו כלל, דהרי ה"או פחות" לא הולך על מנין התעניות שצריך להתענות, אלא בהמשך למה שכ' לפניך שיתענה כעשר תעניות בחורף א' וע"ז כותב הוא שהכוונה שלא יהי' ממש חורף א' - שלכ - אלא "או פחות" שלא צריך שיהי' שלם, וכמ"ש לקמן "ויגמור מספר הפ"ד צומות בט' שנים או יותר.

ארי' לייב פרידמן  
ישיבה גדולה  
- מילאנו איטליא -

### ש ל ח ת

כז. בהתועדות דש"ק פ' בא בשיחה הא' האריך כ"ק אדמו"ר

שליט"א להוכיח שהענין דשבת מיני' מתברכין כולהו יומין כולל לא רק ששת ימי החול שלאחרי השבת, כי אם גם השבת של שלאחרי'.

ורציתי להעיר, שבזכרוני, שבא' מהתועדיות לפני כו"כ שנים דיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א ג"כ בענין זה, והביא ראי' פשוטה לזה, וגם - מגוף מקור הענין ד"שבת מיני' מתברכין כו"י", והוא: הענין דשבת מיני' מתברכין כולהו יומין למדין מענין המן, שברכת המן למעלה היתה ביום השבת, ומברכה זו נמשך המן למטה במשך הימים שלאחרי השבת. והרי ברכת המן להימים שלאח"ז כללה גם המן של השבת שלאחרי'. כי המן עבור יום השבת ירד ביום הששי שאז לקט כל אחד לחם משנה. ונמצא שאכילת בני' ביום השבת היתה מהברכה דשבת שלפני'.

\* \* \*

בהתועדות דש"פ וארא - בהשאלה בפרש"י ע"ד הצפרדעים, הביא כ"ק אדמו"ר שליט"א ב' הפירושים שבפרש"י עה"פ ותעל הצפרדע, ואמר שבפ"י הב' מפרש רש"י לשון "הצפרדע" שהוא ע"ש המין (כ"ה גם בלשון השאלה כפי שהוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

וצע"ק לכאורה, שהרי לשון רש"י הוא "שרוץ הצפרדעים קורא ל' יחידות". וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 82 שמקשה על פרש"י - למה באמת לא פרש"י (כמו שמפרש בר"פ וישלח ועוד) שהוא ע"ש המין. ובהערה 19 שם מביא שבבאר יצחק מפרש דכוונת רש"י היא ע"ש המין וכותב ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצע"ג - שהרי מפורש ברש"י "שרוץ הצפרדעים", גם מביא הוכחה מ"ותהי הכנס" ולא מר"פ וישלח (ככפס"ז שם)", עכלה"ק.

הרב יעקב יהודה ליב אלטיין  
- ברוקלין נ.י. -

כח. בנוגע לתירץ כ"ק אד"ש על שאלתו למה אמר משה לפרעה "רק ביאור תשארנה (ש"פ בא ש.ז.) - שנקודת התירוץ היתה שזה מיוסד על מ"ש רש"י (ח,ז) ד"ה את הערב: ...תוקעין עליהם... ליראם ולבהלם. וכמו"כ במכת צפרדע ה"י שני ענינים: א) לבהלם - שזה גוף המכה, ואח"כ כשסרו הצפרדעים מן הבחים וכו', ב) נשארו ביאור, ליראם, שיש ביכולת בכל עת לבוא עוד הפעם עליהם.

זה ה"י נקודת התירוץ שאני זוכר. ולא הבנתי:

א) לפי"ז ה"י צריך להיות הסדר ברש"י לבהלם וליראם

שהלא כן הי' הסדר, תחלה הבהלה, גוף המכה; ואח"כ נשאר  
ביאור שזה הי' ליראם\*.

(ב) כ"ק אד"ש אמר (כפי שאני זוכר) שאע"פ שרש"י אומר  
זה אחר הפסוקים של רק ביאור תשארנה, אבל גם קושיא  
מתעורר אח"כ כשרואים שבכל המכות לא הי' ענין כזה שישאר  
המכה אח"כ,

ולא הבנתי: רש"י אומר זה במכת ערב. והלא קודם מכת  
ערב הי' מכת כנס. וא"כ תיכף כשלומדים אודות מכת כנס  
ורואים שלא נשארו המכה אח"כ, מתעורר השאלה למה במכת  
צפרדע נשארו ביאור ובמכת כנס לא נאמר שנשארו במקום מסוים  
במצרים. ורש"י ממתין בפירושו עד מכת ערב.

(ג) אם פירוש רש"י זה (ד"ה את הערב) הוא (גם) לתרץ  
קושיא זו, למה צריך רש"י להמתין בפירושו עד מכת ערב  
(שיתעורר הקושיא), הלא לכאורה הי' טוב יותר שרש"י יאמר  
פירושו במכת דם או צפרדע ובמילא לא הי' מתעורר קושיא  
לכתחילה. ובפרט שרש"י אינו מביא הטעם לכל המכות אלא לדם  
ולצפרדע ועל שארי המכות הוא אומר כדאיתא במדרש רבי  
הנחומא. ולמה ממתין לפרש טעם על דם וצפרדע עד מכת ערב.

(ד) מהו השני ענינים ליראם ולבהלם, בטכסיסי מלחמות,  
שתוקעין עליהם ומריעין בשופרות, ולכאורה שם נעשה הכל בבת  
אחת, היראה והבהלה.

(ה) נקודת תירוץ כ"ק אד"ש הי' כנ"ל, שמה שמשנה רבינו  
אמר לפרעה רק ביאור תשארנה, זה הי' (כלשון רש"י) ליראם,  
שאם לא ישלח את בני ישראל ויעמוד עוד בתקפו הרי הצפרדעים  
מוכנים ביאור לכוא עוד הפעם עליהם. וכ"ק אד"ש הביאו  
דוגמא לזה מתלמיד קטן הלומד אצל רבו "שהקאנטשיק" תלוי על  
הקיר וכי'. (כ"ז כפי שאני זוכר).

ולא הבנתי: (א) אם משה אמר כן לפרעה או עכ"פ פרעה  
הבין נו מדברי משה, אם כן למה לא הי' כן בפועל, כשפרעה  
עמד בתקפו, שיבוא עוד הפעם מכת הצפרדע כמו שאמר משה.

ועוד מצינו שמבכת בכורות אמר משה כחצות ולא בחצות,  
שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי (רש"י יא, ד).

---

(\* אולי אפשר לומר דלשון זה איירי במלחמה, ובמלחמה  
הולכים מן הקל אל הכבד דאם אין נכנעים מיד ע"י יראה אז  
בא "לבהלם", היינו באופן חזק יותר, וזהו ג"כ המענה לשאלה  
ד'.

והיינו שהגם שהמכה יבוא עליהם אבל לא ממש בזמנו, זאמרו שמה בדאי. וכאן במכת צפרדע אמר משה רק ביאור תשארנה, שהפירוש הוא, שאם פרעה יעמוד בתקפו הם מוכנים ביאור ויבא עליו.

ומה ה' בפועל: פרעה עמד בתקפו עד אחר מכת בכורות, והצפרדעים לא משו מן היאור, על אחת כמה וכמה שיש מקום שיחשבו המצריים שמה בדאי.

ועוד, זה גופא שפרעה ראה שאחר מכת צפרדע שעמד בתקפו, ולא באו הצפרדעים עוד הפעם עליו, וכן ה' כמה פעמים, א"כ למה לא לירא מהצפרדעים, וממילא מהו התכלית של הצפרדעים לישראל ביאור.

הרב זו. ראזענבלום

- ברוקלין נ.י. -

### ש ו נ ת

כח. הגהות בתניא מאדחצי"צ - קיצורים והערות לתניא ע' לה-מ.

דרושי וכו' של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק מתחלקים לכמה סוגים כללים כמו רשימות, הגהות, דרושים וכו' ובכל אחד מהנ"ל ישנו כמה פרטיים כמובן להמעיין בהם.

יוצא מכל הסוגים הנ"ל (עכ"פ אלה שראיתי) הם ההגהות לתניא (שנדפסו בקצורים והערות) שאופי מיוחד להם.

זמן כתיבת הגהות אלו:

בקיצורים והערות שם לא נרשם (כברוב דרושי הצ"צ) זמן כתיבתם, אבל לכאורה יש ללמוד זה מהציונים שם בע' לו (לפכ"ט) מציין ללקו"ת שנדפס בשנת תר"ח, בע' לז (לפל"ז) מציין "וע' באגה"ק סי' ל"ה (1) בקו"א דפוס שקלאב (2) (ועד"ז לפ"מ) בקו"א באגה"ק סי' ל"ד. ובע' מ' מציין הערות על אגה"ק מחולק לסימנים.

וע"פ מ"ש בהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות כסו"ס תניא קדישא שאגה"ק (2\*) וקו"א מסומנים התחילן בהוצאות 1856 (תרט"ז) ואם נאמר שכל ההערות נכתבו בזמן אחד הנה אפשר להקדים כתיבת ההערות לשנת תרט"ז כנ"ל. (היינו עשר שנים האחרונות של נשיאות כ"ק אדמו"ר הצמח צדק).

בהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א בנוגע הערות אלו (בקצורים והערות ע' קמח): נמצאו בכת"י 1 הנ"ל בתחלתו - ורובם נעתקו על גליון תניא... אבל שם נרשם עליהם סי' המציין שהם

"מהרה"ח רא"י (3) ז"ל" ואולי טעה שם המעתיק בסימנו.

בסוף פ"ג מאגה"ת כותב כ"ק אדה"ז וזלה"ק: דלא מצו לצעורי נפשם כולי האי (וכמ"ש במ"א ע"פ חסדי ה' (4) כי לא תמנו) עכלה"ק.

בהגהות אדהצ"צ (בקיצורים והערות) שם מעתיק התיבות (מאגה"ת) לצעוריי (5) בפשיי (5) כולי האי (ומציון): וע' אגה"ק ס"י ד"ה אד"ש.

הנה כאן א) מציון לאגה"ק באופן חדש אד"ש (6) הלינו התיבה הראשונה של אגה"ק יו"ד). ב) מציון זה מוכח שמ"ש באגה"ת שם) לאח"ז בסוגר (וכמ"ש ע"פ חסדי ה'...). הכוונה לדרוש וכו' על פסוק זה ולא לאגה"ק סי' יו"ד.

במפתח שמות (מ"מ שנזכר והובא שש"ב) מכ"ק אדמו"ר של שליט"א על אגה"ק ס"י נרשם: אגה"ת ספ"ג (כמ"ש במ"א ע"פ חסדי). היינו שהכוונה לאגה"ק ס"י הנ"ל.

(1) קונטרס אחרון מסומן נדפס לראשונה (כמצויין בסמוך בפנים) בשנת תרט"ז.

ברשימת דפוסי התניא (א) בסו"ס התניא. (ב) בתניא ל"א ניסן תשמ"ב. (ג) בספר התניא ביבליוגראפיה. הנה בשנים תרט"ז - תכ"ו (שנת הסתלקות כ"ק אדמו"ר הצ"צ) לא נרשם תניא שנדפס בשקלאב.

וי"ל א) שתניא זה לא נרשם לע"ע ברשימת הדפוסים ב) שתניא זה הוא תניא שקלאב רק ש(כיון שבתניא הנ"ל לא נרשם הסימן כנ"ל) מציון הסימן.

(2) ולהעיר (באם זכרוני אינו כוזב לי) שזהו מקום הראשון שראיתי שכ"ק אדהצ"צ מציון לתניא דפוס...

\* (2) ולהעיר שבלקו"ת כבר נסמן האגה"ק.

(3) כמה מהגהות אלו נדפסו בלקוטי הגהות ע"ש מהרא"י ז"ל וכבר העירו בקובץ הערות הת' ואנ"ש אשען פארקווי גליון יב (כה) שטעה המעתיק וראה גם ספר תניא ביבליוגראפיה ע' 182 (הובא בהקובץ שם) ע' 184.

(4) דפדפתי במפתחות בסדרת מאמרי אדה"ז שיו"ל לאחרונה ולא מצאתי ד"ה חסדי ה' (וחבל שלא נדפס ע"ע מפתח מפסוקי נ"ך ממאמרי אדה"ז ע"ד שנדפס מפסוקי התורה, ענינים).

ולהעיר שבאגרות קודש אדה"ז סי' מ', ע' צט (לאחר

הפתיחה - והיא דומה כמעט להפתיחה דס"י יו"ד דאגה"ק הבא לקמן) מתחיל חסדי ה' - אבל הקטע שנדפס שם אינו שייך לענין המבואר באגה"ת.

(5) כן נדפס שם.

(6) בלקו"ת נשא כה, ג עיין באגה"ק ס"י יו"ד ע"פ חסדי ה'. ובויקרא ה, ג: ועמ"ש ע"פ חסדי ה' כי לא תמנו. ובשא כז, ג: באג"ה ע"פ חסדי ה'. ועוד מקומות בלקו"ת ובריבוי מקומות באור התורה. וראה לקוטי הגהות לאגה"ת ע' נח ס"י י'...אד"ש.

הרב שמואל דוד ח. הכהן

- ברוקלין נ.י. -

כט. לקוטי לוי יצחק אגרות (ארבעים שנה להסתלקותו תד"ש - תשד"מ).

קיג) ע' שלט ועיין מזה ברשימה ע"פ (141) לאמותב יאמרו אלי דגן ויין (156).

קיד) ע' שמ ועיין מזה ברשימה דאר"ע (157) כשירדתי לעבר שנים הנ"ל (158).

קטו) ע' שמה וברשימה אמר ר"ע (157) כשירדתי לעבר שנים הנ"ל (158).

קטז) ע' שמו ועיין ברשימה דובכן יתקדש שמך (159).

קיז) ע' שמח כמ"ש ברשימה על המסרה ד"פ הלוך מלא בת בתורה בביאור על מאה"ז פ' בהעלתך ע"פ (4) ותנח התבה ע"ש (160).

קיח) ע' שנ כמ"ש ברשימה על המסרה דד"פ הלוך מלא בת בתורה כנ"ל (160).

קיט) ע' שנ וברשימה על מאמר המד"ר פ' שמיני (140) חד ב"נ דהוה אוליף למשתי י"ב קיסטי דחמרא (161).

(156) נסמן לעיל סצ"ט הערה (142).

(157) יבמות קטו, א.

(158) נזכר ג"כ לקמן ע' שמה (וגם שם הובא הנ"ל) לא נדפס לע"ע.

(159) נזכר ג"כ בתורת לוי יצחק קדושין ע' קלז - לא נדפס לע"ע.

קכ) ע' שגא ועיין ג"כ ברשימה ע"פ (56) עתה איעצך ויהי אלקים עמך (162).

קכא) ע' שגא וברשימה דקריאת הגבר (163).

קכב) ע' שנט ועיין ברשימה (18) דקב רשו ועכברא דשכיב אדינרא (164).

קכג) ע' שס ומבוארים ברשימה דקריאת הגבר (163).

קכד) ע' שסג וכמ"ש ברשימה על מארז"ל (165) שכל המצות בכולן מברך עליהן עובר לעשייתן (143).

קכה) ע' שסו ועיין מה שנרשם בגליון המאו"א [מע' חנוך] שם (165\*).

קכו) ע' שסו ועיין ברשימה דמעשר בהמה (166).

קכז) ע' שסח ועיין ברשימה דקריאת הגבר (163).

---

160) נסמן לעיל ס"ו הערה 10. ויש להוסיף שם אגרות ע' שנ.

161) נסמן לעיל סצ"ח ויש להוסיף בהערה שם נזכר לקמן ע' שנ.

162) נסמן לעיל ס"ל הערה (57).

163) נסמן לעיל סכ"ד הערה (47) ויש להוסיף שם אגרות ע' שגא, שס. שסז. שסח. שעד.

164) נסמן לעיל ס"י"ב הערה (19)

165) פסחים ז, ב.

165\* ראה לקמן בהשמטות \*כד

166) נסמן לעיל סמ"א הערה (75) ויש להוסיף שם אגרות ע' שסו.

י.א.י.

- ברנקלין נ.י. -

### ה ל ו ם ל ו ם

ל. ג' שבט: "...ושם המחבר נאה לו שניאור כמו ואהבת צד בגימט" ב"פ אור...".

והנה בקשר למה ששם תו"א וכן לקו"ת שליך לשם אדה"ז  
 ובזה גופא רק שם אחד ולא שמו השני - כדאי להעיר שלפני  
 איזה שנים ביקר א' אצל כ"ק אד"ש ביחידות ונתן לאד"ש ספר  
 מזקנו זצ"ל ובשם הספר נזכר רק שם אחד מזקנו ושאלהו אד"ש  
 עד"ז ועוררו שבספרים שלאח"ז יזכיר כל השמות של זקנו.

ולאחרי תקופת זמן שאל הנ"ל לכ"ק אד"ש שלכאורה משמע  
 מכאן (בהיום יום) שבקשר לס' תורה אור ולקו"ת נזכר רק שם  
אחד - שני אור. וע"ז ענה אד"ש:

"השם זלמן הוא כינוי ולא שם (דלה"ק). בכלל - בעל  
 השם יכול לעשות בהשם כרצונו לחתום בשם א' וכיו"ב -  
 ונפק"מ בגיטין וכיו"ב". (יז שבט, תשמ"ב).

ט' שבט: "בשנת האבילות אחרי אמו סיים אאמו"ר ש"ס  
 משנה לסוף י"א חדש. וליום היא"צ - כל הש"ס."

להעיר שבלימים אלו (בשנת תש"ג) נסתיים שנת האבילות  
 אחרי אמו של כ"ק אדמו"ר (מוהרי"צ) ב"ע.

הרב מיכאל אהרן זעליגזאן

- ברוקלין נ.י. -

## לזכות

הילדה פרומא איטה תחי'  
לאורך ימים ושנים טובות  
נולדה ביום ג', כ"ח טבת  
תחי' שנת דברי משיח



נדפס ע"י הורי'

הרה"ח הרה"ת ר' אברהם זוג' מרת צפורה שיחיו

סימפסאן

זקני'

הרה"ח הרה"ח הרה"ת ר' שלום מנחם מענדל זוגתו מרת רחל שיחיו סימפסאן

הרה"ח הרה"ח הרה"ת ר' נחום זוג' מרת שרה רעלקא שיחיו וואלאסאוו

הרה"ח הרה"ת ר' מרדכי דוב שיחיו טעלעשעווסקי